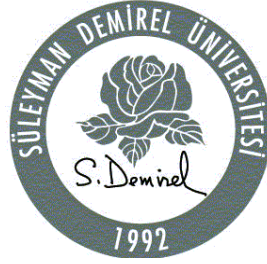

ISSN 1300-9672

**SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

**Review of the Faculty of Divinity
University of Süleyman Demirel**

H a k e m l i D e r g i

Yıl (Year): 2005/1

Sayı (Number): 14

Derginin Sahibi (Owner of the Journal)

Prof. Dr. Ekrem SARIKÇIOĞLU (Dekan)

Derginin Editörü (Editor of the Journal)

Prof. Dr. İsmail Hakkı GÖKSOY

Fakülte Yayın Kurulu (Faculty Editorial Board)

Prof. Dr. Ekrem SARIKÇIOĞLU

Prof. Dr. İsmail YAKIT

Prof. Dr. Talat SAKALLI

Prof. Dr. İsmail Hakkı GÖKSOY

Prof. Dr. M. Saffet SARIKAYA

Doç. Dr. Kemal SÖZEN

Doç. Dr. Talip TÜRCAN

Yrd. Doç. Dr. Ahmet YILDIRIM

Dizgi (Composition)

SDÜ İlahiyat Fakültesi

Kapak (Covering)

SDÜ Basın ve Halkla İlişkiler

Baskı (Printing)

Ali ÇOLAK

SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi hakemli bir dergidir ve yılda iki defa yayımlanır. Dergi, *MLA Directory of Periodicals* ile *MLA Master List of Periodicals*'a kayıtlı olup, *MLA International Bibliography* adlı uluslar arası indeks tarafından taranmaktadır.

Dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergide yayınlanan makale ve yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas ve atıf şeklinde kullanılabilir.

©İlahiyat Fakültesi Isparta-2005

İsteme Adresi (Communication Adress)

SDÜ İlahiyat Fakültesi 32260 ISPARTA

Tlf: 0 246 237 10 61 Fax: 0 246 237 10 58

KADININ İSLÂM GELENEĞİNDEKİ YERİ VE KONUMUNA YAHUDİ-HİRİSTİYAN KÜLTÜRÜN ETKİLERİNDEN BAZI ÖRNEKLER

Yrd. Doç. Dr. Hakkı Şah YASDIMAN*

ÖZET

Diğer ataerkil toplumlarda olduğu gibi, İslam'da da kadınlara karşı pek çok kötü muamele yapıldığı görülmektedir. Teoride de kadınların ikinci sınıf varlık olarak düşünüldüğüne şahit olunmaktadır. Halbuki, Kur'an'da şahitlik, eğitim, akıl vb. konularda kadınların yetersiz olduklarına dair bir metne rastlanılmamaktadır. Buna rağmen, geleneksel yorumcuların bu gerçeği, genellikle, tersine çevirdiklerine ve örneğin kadınları eksik, suçlu varlıklar olarak değerlendirdiklerine şahit olunmaktadır. Hiç şüphe yok ki, kadınlarla ilgili bu görüşler o dönemdeki topluluklarda yaygın olan tavırların etkisiyle ortaya çıkmıştır. Bu konudaki İslâmi gelenekler çeşitli kültürlerin, dinlerin, geleneklerin ve uygulamaların etkisinde kalarak şekillenmiştir. Bu etki, yedinci yüzyıldan itibaren, Hz. Muhammed'e vahyedilen ilahi mesajda bir takım değişikliklerin meydana gelmesine neden olmuştur. Mesela, kadınlara mahkemelerde bazı sınırlamalar getirilmesi, onların eğitimlerinin kısıtlanması gibi. Biz, Müslüman toplumlarda kadınların konumlarını belirleyen bazı temel görüş ve değerlerin doğrudan Kur'an'dan kaynaklanmadığını söyleyebiliriz. Yine, bunların pek çoğunun Yahudi-Hıristiyan gelenekten alındığını söylemenin de haksızlık sayılmayacağını düşünüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Akıl, Şahitlik, Eğitim

ABSTRACT

Some Examples of the Judeo-Christian Effect on the Place and Status of Women in the Islamic Tradition

Like other patriarchal traditions, Islam has been accused of a variety of injustices toward women. These are seen as both actual, in terms of the treatment of women, and theoretical insofar as women have been imagined as somehow inferior beings. However, the scriptural references concerning women describe them neither inferior nor secondary to men in terms of education, testimony, wisdom, and so on. In the traditional narratives, however, the situation is generally reversed, and for instance, women are being considered as culpable beings. There can be no doubt that such

---

* DEÜ İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

views regarding women were influenced by the prevalent attitudes in those societies. So, Islamic tradition had been influenced and shaped by various cultures, religions, traditions, practices etc. Starting by the seventh century, this influence had begun to distort the original divine message revealed to Muhammad. This can be seen in the poor status of women in the Judaeo-Christian tradition like certain restrictions in courts for women, limitations for their education. We might say that some basic views and values which determined the status of women in Muslim societies were not directly derived from Qur'an itself. Again, it would be not unfair to say that many of them were borrowed from the Judeo-Christian tradition.

Key Words: Woman, Wisdom/Mind, Witnessing, Education

1. Giriş

İslâm'da kadının konumu, bu konuma diğer din ve kültürlerin etkisi uzun zamandır pek çok platformda tartışılmakta ve bu konuda bir takım yayınlar yapılmaktadır. Bu tartışmalarda ve yayınlarda dikkatimizi çeken husus, kadınla ilgili konuların, genellikle yanlış başlıklar altında, yanlış mekanlarda ve aslında konunun pek de uzmanı sayılmayan kimseler tarafından ele alındığıdır. Bu nedenle, tartışılan konularda bir uzlaşma ve çözüm ortaya çıkmamakta, aksine zihinler daha da bulanmaktadır. Günümüzde kadınla ilgili konularda sağlıklı bir bakış açısının ortaya konabilmesi için, öncelikle Müslüman bilincin şekillenmesinde önemli rol oynadığını düşündüğümüz, Yahudi-Hıristiyan kültüründeki kadın anlayışının bilinmesini gerekli gördüğümüzü belirtmeliyiz. İlaveten, söz konusu kültüre ciddi bir malzeme temin eden eski Mezopotamya (Sümer, Akad, Babil vs.), İran, Hitit, Kenan (Filistin), antik Mısır, Yunan, Roma gibi kültürlerin incelenmesinin de gerekli olduğunu söyleyebiliriz.

Biz bu araştırmamızda, kültürümüzde yer alan kadınla ilgili birtakım ön yargıların aslında Yahudi-Hıristiyan geleneğinden beslendiğini ortaya koymayı amaçlıyoruz. Bu çerçevede, örnek olarak seçtiğimiz bazı konularla ilgili olarak, Yahudi-Hıristiyan geleneği harmanlanacak, bu gelenekle İslâm kültürü arasındaki benzer ve özdeş noktalar gösterilmeye çalışılacaktır. Araştırmamızın sınırlarını aşacağından, burada Mezopotamya kültürleri ile diğer kültürlerdeki kadının durumuna temas edilemeyecektir. Sadece seçtiğimiz konularda, İslâmî gelenekteki kadın anlayışına Yahudi-Hıristiyan geleneğin etkileri sorgulanacaktır.¹

---

¹ Aslında bu araştırma, Yahudi ve Hıristiyanlarla Müslümanların münasebetlerinin ne zaman başladığının, bu münasebetlerin kadın bağlamında

Araştırmamızın başında iki hususa işaret etmek istiyoruz. Birincisi; incelemelerimiz sırasında konular ele alınırken, önce Yahudilik, sonra Hıristiyanlık, daha sonra da İslâm gibi kronolojik bir sıra takip etmek yerine, bir takdim ve tehir yapılarak, önce İslâm'da tartışılan ve problem teşkil eden meseleler ortaya konulacak, daha sonra da bunların arkasında hangi anlayışın ya da anlayışların bulunduğu üzerinde durulacaktır. Böylece, güncelliği sebebiyle örnek seçilen meselelerden problemlerin kaynağına gidilmeye çalışılacaktır.

İkincisi; araştırmamızda İslâm kültüründeki olumsuz kadın anlayışına referans olan ve böylece İslâm tarihi boyunca kadınlar aleyhine bir tavrın sergilenmesine kaynaklık eden bazı haberlere, yorumlara, görüşlere ve ayrıca bunlara getirilen eleştirilere yer verilecektir. İslâm'daki kadın konusunda karşılaşılan problemleri ortaya koyabilmek amacıyla kaydedeceğimiz, bütün bu rivâyetler, görüşler ve bunlara yapılan eleştiriler -alanımızın sınırlarını zorlamadan- kendi uzmanlarının kaleminden nakledilecektir.

Çalışmamızda üzerinde duracağımız konular, kadınların *akıl yönünden eksik oldukları, okutulmamaları gerektiği, şahitlik yapamayacakları, evlere kapatılmaları lazım geldiği* yönündeki söylem ve bu söyleme bağlı olarak geliştirilen tavır ve tutumlardır.

Bütün bu söylem ve tutumların kaynağının, büyük ölçüde, İslâm kültürünün bazı önemli eserlerinde yer alan, bir kısım rivâyet ve yorumlar olduğu görülmektedir. Biz bu rivâyet ve yorumları gözden geçirecek, Kur'an açısından durumlarını irdeleyecek, şayet Kur'an'la örtüşmüyorsa, o takdirde bunların nereden kaynaklandığı sorusunun cevabını bulmak üzere, Müslümanların asırlarca birlikte yaşadıkları, Yahudi ve Hıristiyan kültürünü mercek altına alacağız.

Müslümanlar üzerinde ne gibi etkiler meydana getirdiğinin ele alındığı ve "Kadının Yaratılışı", "Kadının Aden'den/Cennet'ten Çıkarılıştaki Rolü" gibi konuların karşılaştırmalı olarak incelendiği bir başka çalışmamızın devamı niteliğindedir. O çalışmamızda, kısmen de olsa, Cahiliye dönemi Arap geleneğindeki kadın anlayışı ile, Mezopotamya ve diğer kültürlerdeki kadının konumu üzerinde durulmuş ve bu kültürlerden, Yahudi-Hıristiyan geleneği kanalıyla, İslâm'a geçen uygulamalara işaret edilmiştir. Bu araştırmada ise, seçilen başlıklar bağlamında, İslâmî gelenekteki kadın anlayışına Yahudi-Hıristiyan geleneğinin etkileri gözden geçirilecektir.

2. Kadının Aklı

Bir rivâyette Hz. Muhammed'in "Kadınların çoğunun cehennemlik, akıl ve dinlerinin de noksan..." olduğunu söylediği ileri sürülerek şöyle denilmektedir:

"Resûlullah (S.A.S.): 'Ey kadınlar topluluğu! Sadaka verin ve çok tevbe edin. Cehennem halkının çoğunluğunu sizlerin teşkil ettiğini gördüm.' buyurdu. İçlerinden akıllı ve dirâyetli bir kadın: 'Bize ne oluyor da Cehennem halkının çoğunluğunu oluşturuyoruz, ya Resûlallah?' dedi. Hz. Peygamber: 'Çok lânet ediyor ve kocalarınıza karşı küfrânı nimetde bulunuyorsunuz. Akıl sahibi bir erkeğe *sizin kadar eksik akıllı* ve eksik dinli hiç bir kimsenin gâlib geldiğini görmedim.' cevabını verdi. Kadın: 'Akıl ve din eksikliği nedir, ya Resûlallah?' deyince: 'Aklın eksikliği; iki kadının şehâdetinin bir erkeğin şehâdetine denk olmasıdır. Bu, aklın noksanlığıdır. Birçok geceler geçer, namaz kılmaz, Ramazan'da oruç tutmaz. Bu da dinin noksanlığıdır.' buyurdu."²

İslâm kültüründeki kadın aleyhtarı tavrın gelişmesine zemin hazırlayan haberlere bir örnek olarak seçtiğimiz, bu rivâyetle ilgili yapılan çalışmalarda, rivâyetin Hz. Peygamber'den beş sahâbi kanalıyla farklı olay, farklı mekan ve farklı lâfızlarla geldiği, Hadisin Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebu Dâvud, İbni Mâce ve Ahmed b. Hanbel tarafından nakledildiği belirtilmektedir. Bu beş sahâbinin, Abdullah b. Ömer, Ebu Hüreyre, Ebu Saîdi'l-Hudrî, İbn-i Abbas ve Câbir b. Abdillâh olduğu ifade edilmektedir. Bu rivâyetlerden, Abdullah b. Ömer kanalı ile gelen hadisin isnadındaki râvilerden Abdullah b. Dinar (ö.127), Leys b. Sa'd (ö.175) ve Abdullah b. Vehb (ö.192)'in; Ebu Hüreyre kanalındaki râvilerden Amr b. Ebî Amr (ö.144), Abdü'l-Aziz b. Muhammed (ö.187)'in, Ebu Said'il-Hudri ve İbni Abbas kanalındaki râvilerden Zeyd b. Eslem (ö.130), Hasen b. Ali el-Hulvânî (ö.242)'in, İbni Abbas kanalındaki râvilerden Zeyd b. Eslem, Atâ b. Yesâr (ö.103)'in; Cabir kanalındaki râvilerden de Atâ b. Ebî Rabâh (ö.114), Abdü'l-Melik b. Ebî Süleyman (ö.145), Amr b. Ali (ö.190)'in tenkit edildikleri söylenilmektedir. Tenkit edilen bu râvilerin hemen hepsinin sahâbiden sonraki ilk ya da ikinci râvi olduğu, bu durumun diğer râviler ne kadar güvenilir olursa olsun,

---

² Bu hadis ve şerhi için bkz. Davudoğlu, Ahmet, *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi* (I-XI), Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1977, C.I (İman, 132), ss.347-352.

hadisi şüpheli duruma soktuğu, bütün rivâyetlerde ‘an’ane³ ve ‘tedlis⁴’ yapanların çokluğu, kıssacıların yer alması ve mürsel hadis rivâyet edenlerin varlığı nedeniyle, hadisin gerçekten de söz konusu sahabilerden geldiği hususunda ciddi şüphelerin ortaya çıktığı ve nihayet, bu hadisin tenkide uğramamış tek bir isnâdının bile bulunmadığı kaydedilmektedir.”⁵

Hadisin râvileri ile ilgili söylenen yukarıdaki bu sözleri genişçe nakletmemizdeki neden, bu rivâyet bağlamında, kadınlar konusundaki haberlerle ilgili bir problemin varlığına dikkati çekmektir. Ayrıca, Peygambere atfen rivâyet olunan bir haberin râvilerinin ciddi anlamda tenkide uğramasına rağmen, daha sonra, böyle bir rivâyet üzerine bazı hükümlerin bina edildiğine işaret etmektir.

Şimdi tekrar yukarıdaki rivâyete döndüğümüzde, bu rivâyetin söz konusu sahabilerden geldiği noktasında şüpheler bulunmasına karşın, kadınların akıllarının eksik olduğuna dair bir delil olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu çerçevede, örneğin ‘Aynî, “*Sanki cevabı onlara gizliymiş gibi bu soruyu sorarlar. Aslında bu sorunun kendisi bile (aklın) noksanlığına delâlet eder. Çünkü, onlar bu üç vasfın (lâneti çok yapma, nankörlük ve akli giderme hususlarının) kendilerinde bulunduğunu çok iyi bilmektedirler. Sonra da kendi noksanlıklarından şüpheye düşmektedirler. (Bu sorularına karşılık) Hz. Peygamber’in onlara karşı cevabı ne kadar da lutfkârdır. Onları kınayıp sert davranmadan bilâkis akılları mikdarınca hitap etmektedir...*”⁶ demektedir. Yine, bu rivâyeti ele alan Mübârekfûrî de

---

³ “An’ane”, Hadis Usûlü ilminde, Bir hadisi nakleden râvinin, isnadında semâ, ihbâr ve tahdise delalet eden haddesenâ, ahberanâ ve benzeri lafızlar kullanmayıp, sadece “an fulânin” diyerek hadis rivayet etmesine denir. Bu konuda tafsilatlı malumat için bkz. Uğur, Mücteba, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, Ankara, 1992, ss.21-22.

⁴ Hadis Usûlü ilminde “tedlis”; bir râvinin muâsırı olup görüşmediği veya görüştüğü halde hadis almadığı bir şeyhten işitmişcesine rivâyette bulunmasına denir. Râvinin hadis işittiği şeyhten gerçekte işitmemiş olduğu hadisi rivayet etmesi de tedlistir. Bkz. Uğur, M., *a.g.e.*, ss.395- 396.

⁵ Bu hadisin değişik varyantları ve râvilerine yapılan tenkitler için, örnek olarak şu çalışmaya bkz. Ateş, Ali Osman, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, İstanbul, 2000, ss.151-254.

⁶ el-Aynî, Bedruddin Mahmud b. Ahmed el-Aynî, *Umdet’ül-Kârî*, (I-XII), Dâru’l-Fikr, Beyrut, t.y., III, 271.

“Bu hadiste kadınların akıl yönünden noksanlığına işaret vardır”⁷ yorumunda bulunmaktadır.

‘Aynî ve Mübârekfûrî’nin yorumlarında bizim yukarıda işaret ettiğimiz durum görülmektedir. Yani, bir metin râvileri bakımından eleştirilmesine rağmen, böyle bir metinden hareketle, bir topluluk aleyhine ağır sonuçlar doğuracak, bazı genellemelere gidilmektedir. Bu genellemeler, daha sonra kadınların şahitlik yapamayacakları, eğitilemeyecekleri vs. şeklindeki hükümlerin verilmesine de zemin oluşturacaktır.

Diğer taraftan, Kur’an’a bakıldığında ise, kadınların akıllarının eksik olduğuna dair herhangi bir ayete rastlanılmamaktadır. Aksine, “Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileridir; iyiyi emreder kötülükten alıkorlar; namaz kılarlar, zekat verirler, Allah’a ve Peygamberine itaat ederler. İşte Allah bunlara rahmet edecektir. Allah şüphesiz güçlüdür, hakimdir.”⁸; “Kim bir kötülük işlerse ancak onun kadar ceza görür. Kadın veya erkek, kim, inanarak yararlı iş işlerse, işte onlar cennete girerler; orada hesapsız şekilde rızıklanırlar.”⁹; “Rableri dualarını kabul etti: Birbirinizden meydana gelen sizlerden, erkek olsun, kadın olsun, iş yapanın işini boşa çıkarmam. Hicret edenlerin, memleketlerinden çıkarılanların, yolumda ezaya uğratılanların, savaştan ve öldürülenlerin günahlarını elbette örteceğim. And olsun ki, Allah katından bir nimet olarak, onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Nimetin güzeli Allah katındadır.”¹⁰ gibi ayetlerde de görüldüğü gibi, aklın gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmek bakımından her iki cins arasında bir farkın gözetilmediği, dolayısıyla kadının ve erkeğin akli konusunda herhangi bir ayırımı gidilmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca, “Hiç düşünmez misiniz?”, “Hiç akletmez misiniz?” vb. ayetlerde de kadın ve erkek cinsine müştereken hitap edilmekte ve böylece her iki cins arasında akıl yönünden bir fark gözetilmediği ortaya konulmaktadır.¹¹

Durum böyle olmakla birlikte, yukarıda kaydettiğimiz rivâyet ve buna benzer başka rivâyetlerin Kur’an ayetlerine anlam verilmesi

---

⁷ Mübârekpûrî, Ebû'l-‘Alâ Abdurrahman b. Abdurrahîm, *Tuhfetü'l-Ahvezî bi Şerhi Câmi'i-Tirmizî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye*, Beyrut, ty.,C.VII, s.300 vd.

⁸ 9/Tevbe, 71.

⁹ 40/Mümin, 40.

¹⁰ 3/Al-i İmran,195.

¹¹ Bu konuda örnek olarak bkz. 2/Bakara, 44,43,76, 242; 6/En'am, 32; 7/A'raf, 169.

ve yorumlanması sırasında etkili olduğu ve bu nedenle zaman zaman ayetlerin yönlendirilerek belli alanlara kanalize edilebildiği görülmektedir. Örneğin, “Allah’ın sizi başına diktiği mallarınızı beyinsizlere vermeyin. Kendilerini bunların geliri ile rızıklandırıp giydirin ve onlara güzel söz söyleyin”¹² ayetine yapılan yorumda da böyle bir durumla karşılaşmaktayız. Bu ayetteki “beyinsiz” olarak tercüme edilen kelimenin Arapça’daki karşılığı “süfehâ”dır. Bu kelime “sefih” kelimesinin çoğuludur. *Sefih ise; cahil, dar görüşlü, faydalı ile zararlı şeyleri az bilen kişidir.*¹³ Selef bilginlerinin önemli bir kısmının sefihlerden maksadın kadınlar ve çocuklar olduğunu söylemiş bulunmaları konumuz açısından önemlidir. Söz konusu bu kelime Kur’ân-ı Kerim’de çeşitli yerlerde değişik anlamlarda kullanılmasına rağmen,¹⁴ *meal ve tefsir yazarlarından bir bölümünün ayetteki bu terime ısrarla “kadınlar ve çocuklar”, ya da sadece “kadınlar” şeklinde anlam verdikleri görülmektedir.* Örneğin, “...mallarınızı beyinsizlere vermeyin” âyeti hakkında Dahhâk, Abdullah b. Abbas’ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Onlar (beyinsizler) sizin çocuklarınız ve kadınlarınızdır.” Abdullah b. Mes’ud, Hakem b. Uteybe, Hasan ve Dahhak’da; “onlar; kadınlar ve çocuklardır” demişlerdir. Saîd b. Cübeyr “onlar yetimlerdir” derken, Mücâhid, İkrime ve Katâde “onlar kadınlardır” yorumunda bulunmuşlardır. İbnu Ebî Hâtim de şöyle söylemiştir: “Bana babam... Ebû Ümâme’den Resûlullah’ın şöyle

---

¹² 4/Nisâ, 5.

¹³ İbn Manzûr, Ebu’l-Fadl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem b. Manzûr el-Afrîkıyye el-Mısriyye (ö.711/1311), *Lisânü'l-'Arab*, I-XV, 3. baskı, Dâru Sâdir, Beyrut, 1410-1411/1990-1994, C.XIII, ss.498-499.

¹⁴ Bu konuda örnek olarak şu ayetlere bkz. “Onlara ‘Müslümanların inandığı gibi siz de inanın’ denilince de, ‘Beyinsizlerin inandığı gibi mi inanalım?’ derler; iyi bilin ki asıl beyinsizler kendileridir, fakat bilmezler” (2/Bakara, 13); “İnsanların beyinsizleri, ‘Yöneldikleri kıbleden onları çeviren nedir?’ diyecekler; de ki: ‘Doğu ve batı Allah’ındır. O, dilediğini doğru yola eriştirir” (2/Bakara, 142); “Musa, tayin ettiğimiz müddette milletinden yetmiş kişi seçti; onları sarsıntı tutunca dedi ki: ‘Rabbim! Dileseydin daha önce beni ve onları yok ederdin, aramızdaki beyinsizlerin yaptıklarından ötürü bizi yok eder misin? Bu, Senin imtihanından başka birşey değildir, bununla dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletirsin; bizim dostumuz Sensin; bizi bağışla, bize merhamet et. Sen bağışlayanların en iyisisin.” (7/A’raf, 155). Bu ayetlerde görüldüğü gibi, sefih kelimesinin kapsamına sadece kadınlar değil, aynı zamanda erkekler de girmektedir.

buyurduğunu rivâyet etti: ‘Kocasına itâat edenler dışında, kadınlar beyinsizdirler.’¹⁵

Yine, İbn Kesir Nîsâ suresinin 5. ayetinin yorumlarken “Kadın dışarı çıkmaktan ve ortada gözükmekten acizdir. Zira, onun kocası ve akrabaları bunu ona yasaklar. *Aklı kıt, aldanması ve yanılması çoktur. Kadının aklı az, arzuları çoktur.*”¹⁶ der.

Bütün bu ifadelerin izahı bağlamında (sosyo-kültürel vs.) her ne söylenirse söylensin, ortada olan Kur’an açısından böyle bir yaklaşımın varlığından söz etmenin mümkün olmayışdır.

Acaba, Kur’an’da olmadığı halde, yukarıdaki rivâyetlerde karşımıza çıkan kadının aklının eksik olduğu yönündeki rivâyetler ile, bu rivâyetlere yapılan yorumlardaki *noksan, eksik, kıt akıl* anlayışı nereden kaynaklanmaktadır?

Kanaatimize göre, İslâm kültüründe böyle bir anlayışın yayılmış olmasında İslâm öncesi ve sonrası dönemde, başta Araplar olmak üzere, İslâm’ı kabul eden toplulukların asırlarca Yahudi ve Hıristiyanlarla aynı coğrafyalarda birlikte yaşamış olmalarının önemli bir etkisi bulunmaktadır.¹⁷ Çünkü, biz bu ilişkilerden ortaya çıkan etkileşimin izlerini kadının aklı meselesinde tespit edebilmekteyiz.

Bu çerçevede Yahudi-Hıristiyan kültüründeki kadın anlayışına baktığımızda, erkekten yaratılma öğretisiyle ilintili olarak, kadının bir takım yaratılış kusurlarıyla ve eksikliklerle ma’lûl olduğu şeklinde yorumların yapıldığını görmekteyiz. Buna göre, örneğin Eski Ahid’de ismi geçen bazı kadınların karıştıkları olaylardan da hareketle,¹⁸ Yahudilik’te kadınların eksik akıllı oldukları yönünde bir anlayış

---

¹⁵ Bu konuda bkz. Fahreddîn er-Râzi, *Tefsîr-i Kebir* ([Mefâtihi'l-Gayb], Çev. Suat Yıldırım, Lutfullah Cebeci, Sâdık Kılıç, Sâdık Doğru), Ankara, 1990, C.VII, s.348.

¹⁶ Bkz. İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri* (Çev. Bekir Karlıga, Bedrettin Çetiner), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1984, C.IV, ss.1569-1570; C.II, s.193.

¹⁷ Yahudi ve Hıristiyanların İslâm öncesi dönemde Araplarla münasebetleri için bkz. Özkuyumcu, Nadir, “Asr-ı Saadet’te Yahudilerle İlişkiler”, Ed. Vecdi Akyüz, Beyan Yayınları, İstanbul, 1994, C.II, ss.420-442; Hıristiyanlarla İlişkiler, ss.395-410; Cahiliye’deki kadına karşı tavır ve tutum için de bkz. Günaltay, Şemsettin, *İslâm Öncesi Araplar ve Dinleri*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1997, ss.117-121.

¹⁸ Yasdıman, Hakkı Şah, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Kadın Karşıtı Söylemler”, *DEÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı, XV, İzmir, 2000, ss.97-121.

ortaya çıkmış¹⁹ ve daha sonra da kadınların akli noksanlık genellemesi yapılmıştır.²⁰ Kadınların eksik akıllı olduğu ileri sürülürken de, bu konuda bazı benzetmelerden hareket edilmiş -yani, kıyas yolu ile- böyle bir sonuca gidilmiştir. Kadınların eksik akıllı olduklarını ortaya koymak için yapılan, kıyasta kullanılan kişiler ise “deliler, çocuklar ve uyuşturucu kullananlar” olmuştur.²¹ Böylece kadınların, bu grupta yer alan kişiler gibi, aklın gerektirdiği işlevleri yerine getirmekten yoksun oldukları iddia edilmiştir.

Diğer taraftan, Tanrı'nın kadınlara verdiği tek yeteneğin yün eğirmekten ibaret bulunduğu,²² bunun ise akılla alakalı bir husus değil, el becerisi ile ilgili bir özellik olduğu ifade edilmiştir.

Yahudilik'teki yaygın kanaate göre, kadın akli kıt aldanması çok olduğu içindir ki, yılanı kanmış ve sonuçta Aden'den çıkarılmaya neden olmuştur.²³ Bu düşünceden yola çıkarak denilmiştir ki, “...işte kadın, bu kıt akılla, bir erkekle yalnız kalmamalıdır, çünkü Adem'in eşinin yılanı kandığı gibi, o da kanabilir. Hatta iki kadın da beraber olsalar fark etmez, bir erkekle birlikte kalmamalıdır, aldanabilirler.”²⁴

Yahudilik'teki kadınların daha kolay aldanmaları anlayışı, onların zekâ seviyelerinin erkeklerden daha geri olması şeklindeki bir varsayım ile ilişkilendirilmiştir.²⁵ Öte yandan, kadınlara güvenilemeyeceği ifade edilirken de, gerekçe olarak, onların yarım akıllı olduklarından söz edilmiştir.²⁶

Yahudilik'teki bu anlayışın aynen Hıristiyanlık tarafından da benimsendiği görülmektedir. Hıristiyanlık'ta da temelde Eski

---

¹⁹ Bu konuda örnek olarak bkz. Yoma, 66b, *Talmud Bavli* (Sancino Talmud [I-XVIII], Ed. Rabbi Epstein, The Soncino Press, London, 1978 [Bundan sonra “Talmud Bavli” yerine bu kelimelerin kısaltılmış şekli olan “TB” harfleri kullanılacaktır]).

²⁰ Ayrıca bkz. Berkovits, Eliezer, *Jewish Women in Time and Torah*, Ktav Publishing House, Inc. Hoboken, New Jersey, 1990, ss.13-15.

²¹ TB, Shevu'oth, 42a; TB, Baba Kama, 106b; TB, Baba Bathra, 155a.

²² TB, Yoma 66b.

²³ Tekvin, 3:24.

²⁴ TB, Kiddushin, 80b. Diğer taraftan iki erkeğin, akıllı oldukları için, bir kadınla beraber bulunmasına izin verilmiştir. Bkz. aynı yer.

²⁵ TB, Shabbath, 33b.

²⁶ Bu konular için bkz. Berkovits, E., *a.g.e.*, s.16.

Ahid'deki kadınlarla ilgili metinler referans alınmıştır. Bu çerçevede, Hıristiyanlıktaki yaygın anlayışa göre, kadın yaratılış, akıl vs. yönleriyle, kısacası her açıdan erkekten geridir. Bu geriliği nedeniyle o, hangi alanda olursa olsun, kendi başına, bağımsız bir şekilde hareket edebilme yeteneğinden yoksundur.²⁷ Kilise kadını babasının, erkek kardeşlerinin ve kocasının gerisinde akli kıtlar sınıfında göstererek, bunu tescillemiştir.²⁸ Bu anlamda, Kilise babaları kadınları varlık zincirinde erkeklerden sonraya koymuş ve onları “kusurlu” kategorisine dahil etmişlerdir.²⁹

Tarihsel süreçte, Yahudi-Hıristiyan gelenekteki kadınlarla ilgili bu görüşler sadece metinlerde kalmamış, aynı zamanda pratiğe de yansımıştır. Biz bu süreçte, Yahudi ve Hıristiyanlarla iletişim halinde bulunan ve daha sonra müslüman olan, İslâm öncesi ve sonrası dönemdeki toplulukların kadının eksik akıllı olduğu anlayışını Yahudi-Hıristiyan gelenekten İslâm'a taşıdıklarını düşünüyoruz. Dolayısıyla, bugün İslâm kültüründe karşımıza çıkan kadının aklının eksik olduğu anlayışının, önemli ölçüde, Yahudi-Hıristiyan gelenekten kaynaklandığı kanaatini taşıyoruz.

---

²⁷ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Reuther, Rosemary R. , “Christianity”, *Women in World Religions*, Ed. Arving Sharma, Sri Satguru Publications, Delhi, 1995, ss.208-209, 218.

²⁸ Baloğlu, Adnan Bülent, *Feminist Teoloji: Dinî Söylemde Erkek Egemenliğine Başkaldırı*, Anadolu Yayınları, İzmir, 2003, s.52. Hıristiyanlık'taki bu anlayış Yunan filozoflarından Aristoteles'in görüşleri ile aynıdır. Aristoteles, erkeklerin, kadınların, kölelerin ve çocukların muhâkeme yetilerini değerlendirirken, kadınların duygusallıkları ve mükemmel olmayışları nedeniyle eksik ve istikrarsız bir muhakeme yetisine sahip olduklarını söylemektedir. Aristoteles'in bu görüşlerinin Hıristiyan teolojisinin dogmatik kadın anlayışı üzerinde fazlasıyla etkili olduğu görülmektedir. Bu konuda bkz. Berktaş, Fatmagül, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, İstanbul, 1996, s.87.

²⁹ Grenz, Stanley J., Olson, Roger E., *20th Century Theology: God and the World in a Transitional Age*, Inter-Varsity Press, Illinois, 1992, s.228. A. Simith, Hegel, Kant, Rousseau, Nietzsche kadınların konularını biyolejilerine göre yorumlamışlardır. Onlara göre, kadınlar “yumuşak, itaatkâr, duygusal ve us dışıdırlar.” Örneğin Kant şöyle demektedir: “Erkek yönetmeli, çünkü akıl yönetir.” Bkz. Ateş, A.O., *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, s.225 (Böhürler-Şişman, “Hangi Feminizm”, *İzlenim*, Mayıs 1993, S.5, s.70'den naklen).

3. Kadının Eğitimi

Kadınların aklının eksik olduğu yönündeki anlayış, sonra kadınların eğitilmemeleri gerektiği şeklindeki bir eğilimin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Daha sonra ise, bu eğilim bir tavır ve tutuma dönüşmüştür.

Bütün bu gelişmelerde yine referans olarak kullanılan Peygamberden nakledilen bazı rivâyetlerdir. Örneğin, bu rivâyetlerin bir kısmı şunlardır:

“Kadınları üst kattaki odalarda oturtmayın, onlara yazı yazmayı öğretmeyin, ip eğirmeyi ve Nûr suresini öğretiniz.”, “Kadınlarınıza yazı yazmayı öğretmeyin, onları evlerin üst katlarındaki odalarda oturtmayın.”, “Mü’minin en hayırlı meşguliyeti yüzmedir. Kadının en hayırlı meşguliyeti ise yün eğirmektir.”³⁰

Her ne kadar bu rivâyetlerde kadınların eğitilmelerine karşı çıkılıyor olsa da, Kur’an’da ilmin, dolayısıyla araştırmanın, öğrenmenin söz konusu edildiği ayetlerde kadın ve erkek cinsinden herhangi birisine bir üstünlüğün ve ayrıcalığın tanınmadığını görmekteyiz.³¹ Öte yandan, Hz Peygamberden ilim öğrenmenin kadın-erkek herkese farz kılındığı yönünde rivâyet edilmiş hadis de bulunmaktadır.³² Ayrıca, kaynaklarda, özellikle de İslâmın başlangıç dönemlerinde, kendilerine eğitim ve öğretim konusunda fırsat verilen kadınların birçok alanda başarılı olduklarına dair malumat bulmak da mümkündür.³³

---

³⁰ Bu rivâyetler, kaynakları ve bunlara yapılan tenkitler için bkz. Ateş, A. O., *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, ss.89-94, 144-148.

³¹ 39/ Zümer, 9; 35/Fâtır, 28.

³² Örneğin bkz. Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed (ö.1162/1748), *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlu'l-İlbâs amme'stehera mine'l-Ehâdisi alâ Elsineti'n-Nâs* (I-II), Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 3. baskı, Beyrut, 1408/1988, C.II, ss.43-45 (Ancak bu rivayet “ilim istemek Müslüman erkeğe farzdır” şeklinde rivayet olunmuştur. Bazı alimler ise, “Müslüman kadına” kelimesinin sonradan ilave edildiğini, mana bakımından doğru olsa bile, hiçbir rivayette böyle bir ilavenin olmadığını belirtirler. Bkz. Aynı yer).

³³ Bu konuda geniş bilgi için şu eserlere bkz. Savaş, Rıza, *Hz.Muhammed Devrinde Kadın*, Ravza Yayınları, İstanbul, 1992, ss.121-158; Muhammed, Zübeyr Sıddıkî, *Hadis Edebiyatı Tarihi* (Çev.Yusuf Ziyâ Kavakçı), İstanbul, İrfan Yayınları, 1966, ss.130-138; Birekul, Mehmet, *Peygamber Günlerinde Kadın: Sosyolojik Bir İnceleme*, Yediveren, Konya, 2004, ss.56-116; Tayyip

Hal böyle olunca, burada da Peygambere atıfla nakledilen rivâyetlerin nereden kaynaklandığı sorusu karşımıza çıkmaktadır.

Biz burada yine Yahudi-Hıristiyan geleneğe dönmek istiyoruz. Yahudilik'teki bazı görüşlere göre, -akıllarının eksikliği anlayışından da hareketle- kadınların “aptal, havai, cahil, eğitilemez” kimseler oldukları ileri sürülmüştür.³⁴ Bu nedenle, kadınların eğitimi ile uğraşmanın vakit kaybı ve anlamsız bir şey olduğu düşünülmüştür. Ayrıca, böyle bir işe kalkışmanın sorumluluğunun bulunduğu da ifade edilmiştir. Bu anlamda, babalara şöyle denilmiştir: “Kızına ilim öğreten ona ahlâksızlık öğretmiş gibi değerlendirilecektir.”³⁵ Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere, kızına ilim öğreten bir baba yaptığı işin sonucuna katlanmak zorunda kalacağını göze almak durumundadır.

Böyle bir uyarının arkasında, eğitimin kız çocuklarını ahlâksızlığa sürükleyebileceği endişesinin yattığı görülmektedir.³⁶ Bunun nedeni de, Şeriat'ı öğretmenin kızları şehvet düşkününü yapacağı korkusudur.³⁷ Bu görüşte olanlar, dinî konularda bilgisi artan bir kızın dinin emirlerine karşı lakayt davranacağını ve daha cesaretle günah işleyebileceğini düşünmüşlerdir.³⁸

Öte yandan, bazı görüşlere göre de, kadınların ilim öğrenmeleri durumunda, sınırlı/eksik akıl ve anlayışlarıyla Tora'nın kelimelerini, bu kelimelere yüklenen anlamları saçma sapan bir hale dönüştürebilme tehlikesinin bulunduğu ileri sürülmüştür.³⁹ Bu nedenle

---

Okiç, *İslâm'da Kadın Öğretimi*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 1984; Ömer Rıza Kehhâle, *Alâmu'n-Nisâ fi Alemeyi'l-Arabi ve'l-İslâm (I-V)*, 2. Baskı, Dimaşk, 1959.

³⁴ Meiselman, Moshe, *Jewish Woman in Jewish Law*, Yeshiva University Press, New York, 1978, s.41.

³⁵ TB, Sotah, 20a.

³⁶ TB, Sotah, 20a.

³⁷ Sotah, 3:4, *The Mishnah* (Giriş ve Kısa Açıklama Notlarıyla İbranca'dan İngilizce'ye Çev. Danby Herbert, Oxford University Press, London, 1972 [Bundan sonra Mişna “M” harfi ile gösterilecektir]).

³⁸ TB, Sotah 20a, dipnot 7.

³⁹ Bu nedenle de, bir kural olarak, kadınlar erkekler gibi Tora çalışması yapamazlar. Hirschel, Revel, “Woman”, *The Universal Jewish Encyclopedia*, Ed. Isaac Landman, Universal Jewish Encyclopedia Co., Inc., New York, 1948, C.X, s.565; “Woman, Rights of”, *The Jewish Encyclopedia*, Ed. Funk and Wagnalls Co., New York, 1951, C.XII, s.557.

de, kızlarına Tora eğitimi verecek olanların/verenlerin onlara havadan sudan, önemsiz şeyler öğretmekle sorumlu tutulacakları bildirilmiştir.⁴⁰

Görüldüğü gibi, önce kadının aklının eksik olduğu ileri sürülmüş, daha sonra da bu öncülden hareketle, kadının eğitilemez olduğu sonucuna varılmıştır. Yahudilik'te asırlar boyunca kadınların eğitimi konusunda uygulanan tavır genelde bu şekilde olmuş ve sonuçta da kadınlar eğitim olgusundan mahrum edilerek evlere kapatılmışlardır.⁴¹

Hıristiyanlık'ta ise, kadınların eğitimine imkan verilmiş, ama o da bir şarta bağlanmıştır. Bu şart kadınların öğrenecekleri şeyi kocalarına soracak olmalarıdır. Yeni Ahid'de şöyle denilmektedir:

“... (kadınlar) tâbi olsunlar ve eğer bir şey öğrenmek isterlerse, evde kendi kocalarına sorsunlar.”⁴²

---

⁴⁰ Meiselman, M., *a.g.e.*, ss.34-42. Yahudilik'te kadınların eğitim olgusundan mahrum edilmeleri ile ilgili olarak bkz. Wegner, Judith Romney, “The Image and Status of Women in Classical Rabbinic Judaism”, *Jewish Women in Historical Perspective*, Ed. Judith R. Baskin, Wayne State University Press, Detroit, 1991, s.75. Ayrıca bu konudaki farklı görüş ve tartışmalar için de bkz. Wright, Alexandra, “Women In Judaism”, *Themes and Issues in Judaism*, Ed. Seth D. Kunin, Cassel, London, 2000, ss.200-203.

⁴¹ Bu konuda bkz. Berkovits, E. *a.g.e.*, s.16.

⁴² I. Korintoslulara, 14:33-36. Kadınların kocalarına danışmaları, bir şey öğrenmek istediklerinde kocalarına sormaları anlayışı, aslında onların her konuda kocalarına tâbi olmaları düşüncesinin bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü, bu hususta Yeni Ahid'de yer alan “Ey kadınlar, Rab'de lâıyk olduğu üzere, kocalarınıza tâbi olun.” (Koleselilere 3:18-19); “... bilmenizi isterim ki, ...kadının başı erkektir...” (I. Korintoslulara, 11:3); “Ey kadınlar, kendi kocalarınıza Rab'be tâbi olur gibi tâbi olun. Çünkü, bedenin kurtarıcısı Mesih kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır. Fakat kilise Mesih'e tâbi olduğu gibi, kadınlar da böylece her şeyde kocalarına tâbi olsunlar... ve kadın kocasına hürmet etsin.” (Efesoslulara, 5:22-23); “Ey kadınlar, aynı surette siz kendi kocalarınıza tâbi olun... Çünkü, bir vakitler Allah'a ümit bağlayan mukaddes kadınlar da kendi kocalarına tâbi olarak kendilerini böyle süslerlerdi. Nitekim Sara, İbrahim'e, efendi çağırarak, ona itâat etti...” (I. Petrus, 3:1-7) gibi metinlerle kadınların her konuda kocalarına tâbi olmaları gerektiği bir mecburiyet olarak bildirilmektedir. Hatta, Hıristiyanlık'ta karşımıza çıkan kadınların başlarını örtme geleneği de “...başı üzerinde hâkimiyet alâmetine malik olmalıdır.” (I. Korintoslulara, 11:7-12) cümlesinden hareketle erkeklerin hanımları üzerindeki hakimiyetleri ile ilişkilendirilmekte ve erkeğin baş olduğu vurgulanmaktadır.

Bu metinde, kocaların sorulan konuda yeterli bilgiye sahip olmaması ya da hiç bilgisinin bulunmaması durumunda ne yapılacağı açıkça ortaya konulmamıştır. Öte yandan, kocaların yeterince bilgi sahibi olsalar dahi, kadınların onların insafına/keyfine havale edilmek, böylece, bir anlamda yine, fiilen eğitim olgusundan uzak tutulmak gibi bir istismara açık bırakıldıkları ortaya çıkmaktadır. Bu durum, her ne kadar Hıristiyanlık'ta kadınlara eğitim imkanı veriliyor gibi görünse de, sonuç itibarıyla yine de onların önünde eğitim konusunda ciddi sıkıntılarının bulunduğu anlaşılmaktadır.

Pavlus bir mektubunda şöyle söyler:

“Kadın sessizlikle ve tam itaatle öğrenmelidir. Kadının öğretmesine veya erkek üzerinde otorite kurmasına izin vermem, kadın ancak sükutta olsun. Çünkü, önce Adem sonra Havva yaratıldı ve Adem aldanmadı, fakat kadın aldanarak suça düştü.”⁴³

Bu metinde de yine kadınların sadece öğrenen durumunda olabileceği ve bunun şartının mutlak itaat ve sessizlik, yani sorgusuz, itirazsız bir dinleme ve kabullenme olduğu açıkça belirtilmektedir. Bir önceki metinde, zaten öğreticinin ancak kocalar olabileceği net bir şekilde ifade edilmişti. Sonuçta, Hıristiyanlık'ta da kadınların -her ne kadar Yahudi kadınlara göre daha iyi durumda olsalar bile- “sessizlik” içindeki, pasif bir alıcı konumundan öteye geçemedikleri görülmektedir.⁴⁴ Diğer taraftan, Hıristiyan kadınların tarihsel süreçteki

---

⁴³ I. Timeteosa, 2:11-14. Pavlus'un bu konudaki görüşlerinin geniş tahlili için bkz. Bristow, John Temple, *What Paul Really Said About Women*, Harper & Row, Publishers, New York, 1988, ss.67-69.

⁴⁴ Hıristiyanlık'taki kadınların sessizlik içinde dinlemeleri anlayışının bir uzantısı olarak, onların kilisede de konuşmaları ayıp olarak kabul ediliyor ve ibadetlerde sessiz kalmaları isteniyordu. Bu nedenledir ki, son dönemlere kadar kadınların mâbetlerde konuşmalarına izin verilmemiştir. Bu konuda Pavlus şöyle demektedir: “Mukaddeslerin bütün kiliselerinde olduğu gibi, kiliselerde kadınlar sükût etsinler; çünkü onlara söylemek için izin yoktur; ancak şeriatın de dediği gibi, tâbi olsunlar. Ve eğer bir şey öğrenmek isterlerse, evde kendi kocalarına sorsunlar; kadına kilisede söylemek ayıptır. Yahut Allah'ın kelâmı sizden mi çıktı? Yahut yalnız size mi erişti?” (I. Korintoslulara, 14:33-36). Aslında, bu anlayışın arka planında da Yahudilik'teki kadınların hem sinagoglarda erkeklerden ayrı tutulmaları ve hem de bazı ibadetlerden istisna edilmeleri yatmaktadır. Gerek Yahudi kadınların ve gerekse Hıristiyan kadınların ibadetlerdeki ve mâbetlerdeki konumları için bkz. “Women in the

konuuları üzerine yapılan çalışmalardan, yukarıdaki metinlerin gözardı edildiğini ve kadınların eğitimden uzak tutulduklarını, hatta onların İncil okumaktan bile menedildiklerini tespit etmekteyiz.⁴⁵

şimdi burada bir kez daha İslâm'a dönüp, İslâm kültüründe yer alan ve kızların ilim öğrenmelerini engellemek için öne sürülen "yazıyı öğrenen kızların sevgililerine mektup yazacakları"⁴⁶ anlayışına bakmak istiyoruz. Bu anlayışın Yahudilik'teki "ilim öğrenmenin kızları şehvet düşkünü yapacağı ve dinî konularda bilgisi artan bir kızın dinin emirlerine karşı lakayt davranıp, daha cesaretle günah işleyeceği" görüşü ile büyük bir benzerlik içinde olduğu açıktır.

Yine, bazı rivayetlerde yer alan kadınlara "ip eğirmeyi öğretiniz.", "kadının en hayırlı meşguliyeti yn eğirmektir" gibi sözlerin de Yahudilik'teki "kadınların, yn eğirmek gibi, el becerileriyle ortaya koydukları faaliyetler dışında her hangi bir bilgeliklerinin bulunmadığı, kendilerine verilen yeteneklerin de sadece bunlarla sınırlı olduğu"⁴⁷ yönündeki görüşlerle örtüştüğü görülmektedir.

Öte yandan Hıristiyan gelenekteki kadınların eğitilmelerinin önündeki engellerin, yani evlerde kocalarına sormaları anlayışının İslâmî gelenekteki kadınların ilim meclislerine ve camilere gidişlerini engelleme yönündeki çabalarla benzerliği dikkati çekmektedir.

İşte Yahudi-Hıristiyan kültüründeki kadının eğitilmesini engellemeye yönelik uygulamalar ile İslâm kültüründeki kadının

---

Synagogue", *The Cambridge History of Judaism*, Ed. William Horbury, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, ss.358-401.

⁴⁵ Gage, Matilda Joslyn, *Woman, Church, and State: A Historical Account of the Status of Woman Through the Christian Ages*, The Truth Seeker Company, New York, 1893, ss.8-9. Kadınların bugün bile bazı Hıristiyan gruplarda ayrımcılığa tabi tutuldukları ve her alanda, İncillerde belirtildiği şekliyle, erkeklerin gerisinde bırakıldığı ile ilgili olarak bkz. Robinson, Bruce A., *Women as Clergy: Priests, Pastors, Ministers, Rabbis*, <http://www.religioustolerance.org/femclrgy.htm#bible>, Copyright © 1996 to 2004 by Ontario Consultants on Religious Tolerance, Latest update: 2004-Oct-20. Ayrıca kadınların eğitim olgusundan uzak tutulmaları konusunda bkz. Rösler, Augustune and Fan, William H.W., "Woman", *The Catholic Encyclopedia*, Volume XV, <http://www.newadvent.org/cathen/15687b.htm> Updated 3 November 2004.

⁴⁶ Canan, İbrahim, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1980, s.358.

⁴⁷ TB, Yoma 66b.

eğitilmesini engelleyici tavırların önemli ölçüde benziyor olması, bizim İslâmî gelenekteki bu yöndeki görüşlerin Yahudi-Hıristiyan gelenekten kaynaklanıp, beslendiği yönündeki kanaatimizi fazlasıyla güçlendirmektedir.

4. Kadının Şahitliği

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, kadınların aklının eksik olduğu anlayışı uygulamada önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlardan birisi de “şahitlik” meselesidir.

Kur’an’da şahitliğin söz konusu edildiği ayetlere baktığımızda kadın ve erkek cinsi arasında, bir istisna dışında, herhangi bir ayırımın yapılmadığını tespit etmekteyiz.⁴⁸ Bu tek istisna ise aşağıdaki ayettir:

“Ey iman edenler! Belirli bir vâdeye kadar birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın. Bunu aranızda bir kâtip doğru olarak yazsın. Erkeklerinizden iki de şahit tutun. Eğer iki şahit bulunmazsa, şahitlerden kendilerine güvendiğiniz bir erkek ve biri unutulunca diğerinin hatırlatması için iki kadın yeter. Şahitler çağırıldıklarında çekinmesinler. Borç büyük olsun küçük olsun onu müddetiyle birlikte yazmaya üşenmeyin. Bu Allah katında daha âdil, şahitlik için daha doğru ve şüpheye düşmemeniz için daha uygun bir yoldur.”⁴⁹

Bu ayetten yola çıkan bazı müfessirler ve hukukçular kadın ve erkek arasında ikiye bir ya da bire iki şeklinde bir oranın varlığından söz etmektedirler. Yani, iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk olduğunu ileri sürmektedirler. Ayetten böyle bir oran çıkartmanın sebebi; maksadı ve hedefi belli olan bu ayeti, yanlış kıyas yolu ile başka alanlara tatbik ederek, “konu dışılık ve gelişi güzel genellemede bulunma yanlışları⁵⁰” yapmaktır. Halbuki bu ayetin vadeli borçlanma ile ilgili olduğu açıktır.

Bu ayetle ilgili bir değerlendirmede şöyle denilmektedir:

---

⁴⁸ 4/Nisâ, 15; 5/Mâide, 106; 65/Talak, 2; 24/Nur, 4, 6, 9. Ayrıca bu konuda tafsilatlı bilgi için bkz. Köksal, Fatma, “Müctehidlerin Kadın Aleyhine Tarafli Tutumlarının Sebebi”, *İslâmiyat*, Ankara, Nisan-Haziran 2000, C.III, S.2, ss.72-73.

⁴⁹ 2/Bakara, 282.

⁵⁰ Söz konusu yanlışlar için bkz. Emiroğlu, İbrahim, *Mantık Yanlışları*, Ankara, 2004, s.179, 209. Burada ayrıca “mutlak olarak alınımı mukayyed olarak alma veya tersi” yanlışları da yapılmaktadır. Bkz. Emiroğlu, İ., *a.g.e.*, s.130 vd.

“Görüldüğü gibi bu ayet vadeli borçlanmalarla ilgilidir. Yani, bu bir özel durumdur. Dikkat edilirse, ayette iki kadın şahitten biri mutlaka yanılır veya unuttur denmemektedir, yanılırsa veya unutursa denilmektedir. Şayet, iki kadın şahitten birisi şahitlik ettiği borçlanma akdiyle ilgili olarak yanılmaz veya unutmaz ise bu durumda, şahitliği tam olarak yaptığı için kadın şahitlerden birine diğerinin hatırlatması söz konusu olmayacak ve böylece erkek şahit ile kadın şahidin şahitlikleri yeterli, aynı zamanda eşit değerde olacaktır. Bu ise kadının şahitliğinin erkeğin şahitliğine denk olacağı anlamına gelmektedir.⁵¹

Burada da belirtildiği gibi, şayet birinci kadın yanılmaz veya unutmaz ise, bu takdirde bir kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine denk olmaktadır. Ayet bu konudaki hükmü hiçbir yorum ve tevile gerek kalmayacak şekilde gayet açık bir şekilde bildirmektedir.

Bu ayetle ilgili bir diğer görüş de, özetle, şu şekildedir:

“Bütün müfessirlerce kabul edilen bir kâide gereğince erkek için kullanılan çoğul sîgası kadınları da içerir. Şu halde kadının şahitliğinin erkeğin şahitliğinin yarısına denk olduğunu söylemek bizzat Kur'an-ı Kerim'e muhalefetten başka bir şey değildir ki, bu davranışlardan kesinlikle kaçınmak gerekir. Vâdeli borçlanmalar âyetinde bir yerine iki kadın şahit istenmesinin sebebi o zamanki Arap toplumunda kadının ticârî konulara pek âşinâ olmamasıdır. Şayet gerçekten de kadının şahitliği erkeğinkinin yarısına denk olsaydı âyet-i kerimede 'Kadının şahitliği erkeğinkinin yarısına denktir' ifâdesinin yer alması gerekirdi.”⁵²

Bu konudaki bir başka görüşte ise, o günlerde bu tip alışverişlerde kadınların, genel olarak şahitlik yapmaya alışkın olmadıklarından, erkeklerden çok daha unutkan olacaklarının kabul edildiğine yer verilmektedir.⁵³ Diğer taraftan, bu konudaki menfi

---

⁵¹ Kırbaçoğlu, M. Hayri, “Kadın Konusunda Kur'an'a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi: Kadın Özel Sayısı*, Ankara, Ekim 1991, C.V, S.4, s.276.

⁵² Akdemir, Salih, "Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın", *İslâmî Araştırmalar*, ss.266-267.

⁵³ Fazlu'r-Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an* (Çev. Alparslan Açıkgenç), Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1999, s.125; Akkaya, Nejla, “İslâm Hukuku'nda kadının Siyasi Hakları”, *İslâmî Araştırmalar*, s.242.

görünüşlü rivâyetlerin her şeyden önce sebebi vürudlarının iyi bilinmediği, bu durumun ayetin yorumunda yorumcuların olaylara ve şartlara göre yorumlarını ya güçleştirdiği yahut da râvilerin mîzaç ve temâyülleri istikâmetinde yorumların şekil kazandığı yönünde değerlendirmelere de rastlanılmaktadır.⁵⁴

O dönemlerde kadınların pek çoğunun okuma-yazma olgusundan mahrum kaldıkları, toplumsal hayattan uzak tutuldukları ve henüz İslâm öğretisinin teşekkül dönemi olması nedeniyle kendilerine İslâm'ın getirdiği hakları tam anlamıyla kullanmaya başlayamadıkları gibi nedenlerle, kadınların pek çok alanda olduğu gibi, alışveriş konularında da erkeklere göre daha pasif oldukları ifade edilmektedir. Ayette de bu pasifliğin doğurabileceği zaafa işaret edildiği düşünülmektedir.

Bütün bu görüş ve değerlendirmelerden de anlaşıldığı gibi, ayetten kadınların şahitlik yapamayacakları yönünde bir delil elde etmenin aksine, onların erkeklerle unutmadıklarında/yanılmadıklarında - ki bu durum sadece borçlanmanın zabtı konusu ile ilgilidir- eşit bir şekilde şahitlik yapabilecekleri ortaya çıkmaktadır.

İşte bu ayetten kadınların akıllarının eksikliğine dair genel geçer bir sonuç çıkarma çabalarına şahit olunmaktadır. Örneğin, ayette geçen “birinin diğerine hatırlatması” ibaresinin yorumunda İbn Hacer bu ifadeyi *kadınların zabt eksikliğine* bir delil olarak göstermekte ve aynı zamanda *onların akıllarının noksanlığına bir işaret olarak* algılamaktadır.⁵⁵ Yine Aynî ve Nevevî de bu ayeti *kadınların zabt eksikliğine bir delil* olarak kullanmaktadırlar.⁵⁶

Halbuki, yukarıda da görüldüğü gibi, ayetin vadeli borçlanmalarla ilgili olduğu açıktır. Kaldı ki, bu ayette kadınların şahitlik yapamayacakları veya bire iki oranıyla şahit olabilecekleri yönünde kesin bir ifadeye de rastlanılmamaktadır. Hatta, bir kadının

---

⁵⁴ Savaş, R., *a.g.e.*, s.272.

⁵⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 2/346.

⁵⁶ el-Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, C.II, s.272; Nevevî, *el-Minhâc fi şerhi Sahih-i Müslim*, C.II, s.67. Ayrıca, İbn Şihâb ez-Zühri'den (ö.124/741), el-Hasan el-Basrî'den (ö.110/728), İbrâhîm en-Neha'î'den yapılan rivayetlerin tahlili ve fakihlerin kadınların şahitliklerinin kabul edilmemesini yetersizlik ile ilişkilendirmelerinin kritiği için bkz. Acar, İsmail, “İslâm Ceza Hukukunda Kadının Şahitliği”, *İslâmiyat*, Ankara, Nisan-Haziran 2000, C.III, S.2 ss.81-85. Bu konudaki farklı yorumlar için ayrıca bkz. Karaman, Hayrettin, “Kadının Şâhitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi”, *İslâmî Araştırmalar*, s.286.

bir erkekle aynı şartlarda ve eşit şekilde şahitlik yapabileceği de anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, bu ayette kadınların aklının eksikliğinden ise hiç söz edilmemektedir.

Peki durum böyle olmasına rağmen bu yorumlar nereden kaynaklanmaktadır? Biz bu noktada yine Yahudi kutsal metinlerine döneceğiz. Yahudilik'te kadınların herhangi bir olayda ya da mahkemelerde şahitliklerinin kabul edilmeyeceği açıkça bildirilmiştir. Talmud'da mahkemelerde şahitliği kabul edilmeyen kimselerin "sağırklar, dilsizler, körler, deliler, kumar oynayanlar ve uyuşturucu kullananlar"⁵⁷ olduğu belirtilirken, bu arada kadınların durumundan da bahsedilmiştir. Buna göre, kadınlar da sağırklar, dilsizler, körler, deliler, kumar oynayanlar ve uyuşturucu kullananlar grubuna dahil edilmişler ve onların da şahitliklerinin kabul edilemeyeceği belirtilmiştir.⁵⁸ Bunun sebebi, kadınların yaratılıştan eksik akıllı ve zekâ bakımından düşük seviyeli olmalarıdır. Kadınlar bu yönleri ile erkeklerden farklıdır. Bir diğer ifade ile, erkeklere göre daha zayıftırlar. Dolayısıyla aldatılmaları/aldanmaları, erkeklere oranla, daha kolaydır.⁵⁹ Bu nedenle de, "kadınlar yüz kişi olsalar bile şahitlikleri bir kişi hükmündedir."⁶⁰ Onların sayılarının çok olması bir anlam ifade etmez ve bir değeri yoktur.⁶¹

---

⁵⁷ TB, Shevu'oth, 42a; TB, Baba Kama, 106b; TB, Baba Bathra, 155a. Ayrıca bkz. Meiselman, M., *a.g.e.*, ss.73-80.

⁵⁸ TB, Shevu'oth, 42a; TB, Baba Kama, 106b; TB, Baba Bathra, 155a. Bu anlayışın, örneğin Eski Yunan gelenekleri ile örtüştüğü görülmektedir. Buna göre, Atina toplumunun yasaları önünde kadın, yaşı ne olursa olsun, sürekli bir kısıtlı (mahcûr) dır. Bu anlamda, özgür kadınlar bile mahkemede şahitlik etme hakkına sahip değildir (Bkz. Berktaş, F., *a.g.e.*, s.89.). Bu benzerlik, kadınların şahit olarak kabul edilmemelerinin sadece Yahudiliğe mahsus olmadığını, aynı zamanda o dönemde diğer milletlerde benzer uygulamaların varlığını göstermektedir.

⁵⁹ TB, Kiddushin, 80b; TB, Shabbath, 33b.

⁶⁰ TB, Yevamoth 88b, 117b. Ayrıca bkz. Hirschel, "Woman", *The Universal Jewish Encyclopedia*, C.X, s.565; Evidence: "Witnesses", *The Jewish Encyclopedia*, C.V, s.277.

⁶¹ Yahudilik'te kadınların şahitliklerinin kabul edilmemesinin en önemli nedeni İbrahim'in karısı Sara'nın Tekvin, 18:15'de geçen ve Tanrı'ya yalan söylediğini bildiren şu metindir: "Sara korktu 'Gülmedim' diyerek yalan söyledi. RAB, 'Hayır, güldün' dedi." (Bu konudaki yorumlar için bkz. Lockyer, Herbert, "Sarah", *The Women of the Bible*, Zondervan Publishing House, Michigan, 1970, ss.158-159). Buna karşılık, Kur'an'da aynı olay ele alınırken Sara'nın

Hıristiyanlık'ta da aynen Yahudilik'teki bu anlayışın benimsendiği ve yüzyıllarca kadınların gerek devlet mahkemeleri ve gerekse Kilise tarafından şahit olarak kabul edilmedikleri

---

yalan söylediğinden bahsedilmez. Hud süresinde şöyle denilir: “Andolsun ki, İbrahim'e de elçilerimiz (melekler) müjde ile geldiler ve ‘selâm’ dediler, o da ‘selâm’ dedi ve hemen gidip onlara kızartılmış bir buzağı getirdi. Ellerini ona uzatmadıklarını görünce, durumlarını beğenmedi ve içine korku düştü. Onlar, ‘Korkma, biz Lut milletine gönderildik’ dediler. O sırada ayakta duran İbrahim'in karısı bu haberi duyunca güldü. Biz de ona o elçiler aracılığı ile oğlu İshak'ın ve İshak'ın arkasından da torunu Yakub'un müjdesini ilettik. ‘Vay başıma gelenler! Ben bir kocakarı, kocam da ihtiyar olmuşken nasıl doğurabilirim? Doğrusu bu şaşılacak bir şey’ dedi. ‘Ey evin hanımı! Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinize olmuşken, nasıl Allah'ın işine şaşarsın? O, övülmeye layıktır, yücelerin yücesidir’ dediler. İbrahim'in korkusu gidip de müjde kendisine ulaşınca, Lut milleti hakkında elçilerimizle tartışmaya girişti.” (11/Hud, 69-74. Ayrıca krş. 24/Nur, 6-8). Diğer taraftan, Eski Ahid'de bildirildiği üzere, namusundan ve kendisine sadakatinden şüphelenen bir kocanın hanımını bir kahine götürmesini ve kahinin de kadına “kıskançlık yasası”na göre “acı su” içirmesini bildiren Sayılar, 5:1-31'deki metinde de kadının sözünün bir değerinin olmadığı ve kendi hakkındaki şahitliğine güvenilmediği anlaşılmaktadır. Buna karşılık Kur'an'da aynı durumdaki kadının suçsuz olduğuna dair kendisini şahit tutarak dört defa yemin etmesinin kendisinden cezayı ve şüpheyi kaldırdığı şöylece bildirilir: “Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesidir. Beşinci defa da, eğer yalan söyleyenlerden ise, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir. Fakat suçlanan kadının ‘Allah hakkı için kocam yalan söylüyor’ diye kendi adına dört kez şahitlik etmesi, kendisini cezaya çarpılmaktan kurtarır. Eski Ahid'de, bir kadınla evlenen ve gerdek gecesi karısının bakire çıkmadığını ileri süren bir kocanın karısı hakkındaki suçlama üzerine, sonucu kadının ölümü ile bitebilecek, yerine getirilmesi gereken prosedür sürecinde de (Tesniye, 22:13-21) kadının kendisi hakkındaki şahitliğinin hiçbir kıymetinin olmadığı görülmektedir. Bütün bu konularda daha geniş malumat için bkz. Yasdımın, Hakkı Şah, *Yahudi Kutsal Metinleri Işığında Kadının Evlilikteki Yeri* (Basılmamış Doktora Tezi), DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2002, ss.178-182. Kadınların mahkemelerde şahit olarak kabul edilmedikleri ile ilgili olarak ayrıca bkz. Robinson, B.A., *The Status of Women in Hebrew Scriptures (Old Testament)*, http://www.religioustolerance.org/ofe_bibl.htm Copyright © 1997 to 2005 by Ontario Consultants on Religious Tolerance, Latest update: 2005-APR-26.

görülmektedir.⁶² Kadınların şahit olarak kabul edildikleri -çok özel durumlarda ve- dönemlerde ise, iki kadın bir erkek ile, bazı Hıristiyan ülkelerde de üç kadın bir erkek ile denk tutulmuştur.⁶³

Hem Yahudilik'te ve hem de Hıristiyanlık'ta kadınların mahkemelerde şahitlik yapmalarına izin verilmemesinin arkasında onların akıllarının eksik, noksan olması yönündeki öngörü ile kurulan ilişkinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

İslâmi gelenekteki İbn Hacer, Aynî, Nevevî ve onlar gibi düşünenlerin Bakara 282'nin yorumunda, ayetle bir ilgisi bulunmamasına rağmen, kadınların aklının noksan olduğuna dair söyledikleri ile, Yahudi-Hıristiyan gelenekteki kadının şahitliğinin kabul edilmeyişi ve bunun nedeni bağlamında ileri sürülen kadınların aklının eksik olduğu yönündeki sözler arasında hiçbir farkın bulunmadığı ortadadır. Hal böyle olunca, *söz konusu İslâm alimlerinin yaşadıkları dönemlerin şartları ve geleneksel bir takım uygulamalardan mı, yoksa Yahudi ve Hıristiyan kutsal metinlerinden hareketle mi bu türden yorumlarda buldukları sorusu akla gelmektedir.* Biz bu türden yorumlarda, önemli ölçüde, Yahudi-Hıristiyan kültüründeki yaratılış ve Aden'den çıkarılış öyküsündeki kadının durumu ve konumu ile ilgili söylenenlerin izlerinin bulunduğu kanaatindeyiz. Çünkü, Yahudi-Hıristiyan kültüründe gerek kadının yaratılışından ve gerekse Aden'den çıkarılıştaki rolünden hareketle kadının eksik akıllı, unutkan ve zaaf içinde bir varlık olduğu yönünde yorumlar yapılmıştır. Buna benzer bir durum, bu konuların anlatıldığı Kur'an ayetlerinin yorumlarında da görülmektedir. Halbuki, Adem ile Havva arasında geçen olayların anlatıldığı Kur'an ayetleri dikkatle incelendiğinde, Cennet'te iken günaha yol açan faktörlerden biri olarak gösterilen unutkanlığın ve zaafın aslında Havva'dan çok Adem'in bir zaafı olarak bildirildiği ortaya çıkmaktadır.⁶⁴ Bu durumda da, şayet her iki cins arasında hangisinin daha unutkan olduğu sorulacak olursa bunun cevabının, Kur'an'a göre, herhalde "Adem"dir

---

⁶² Bu konuda bkz. Gage, M. J., *a.g.e.*, s.125.

⁶³ Bkz. Gage, M. J., *a.g.e.*, s.223. Ayrıca, kadınların erkekler gibi mahkemede şahit olamadıkları ile ilgili olarak bkz. Rösler, A. and Fan, William H.W, "Woman", *The Catholic Encyclopedia*, <http://www.newadvent.org/cathen/15687b.htm>

⁶⁴ 20/Tâhâ, 115. Bu konudaki yorumlar için bkz. Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an* (Çev. M. Han Kayani, Y. Karaca, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986, C.III, ss.254-258; Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an* (Çev. M. Emin Saraç, Bekir Karlığa, İ. Hakkı Şengüler), Hikmet Yayınları, İstanbul, 1979, C.X, ss.81-85.

olması gerekecektir. Dolayısıyla, Kur'an ile Eski Ahid ve Yeni Ahid'in bu konudaki yaklaşımları birbirlerinden oldukça farklıdır. Buna karşın, peygambere atıfla yapılan bazı rivâyetlerde ve bunlardan hareketle yapılan yorumlarda genelde hakim olan görüş, Yahudi-Hıristiyan gelenekteki görüştür -Bunun üzerinde ise ayrıca durulmalıdır-.

Netice itibariyle, biz hem İslâmî gelenekteki ve hem de Yahudi-Hıristiyan gelenekteki kadınların şahitlik yapamayacakları konusunda yapılan yorumların ve bu konuda ileri sürülen gerekçelerin birbirlerinden bağımsız olduklarını söylemenin oldukça zor olduğunu düşünüyoruz.

5. Kadının Evden Çıkması

Burada son olarak bazı İslâmî yorumlardaki kadınların aklının eksik ve fitne oldukları yönündeki anlayışın, daha sonra onları evlere kapatacak davranışlara dönüşmüş olmasını ele alacak ve buna zemin hazırlayan rivâyetlerden ve yorumlardan bir kısmını gözden geçirerek araştırmamızı tamamlayacağız.

Peygamber döneminden sonra, kadınların evlere kapatılmaları ve kocalarının izni olmadan dışarıya çıkamamaları gerektiği yönünde bir söylem ve tavır ortaya çıkmıştır.⁶⁵ Bu konuda da yine Peygamberden yapılan bir takım rivâyetler öne çıktığı görülmektedir. Bu rivâyetlerin birisinde şöyle denilmektedir:

“... (Kadın) Evinden ancak kocasının izniyle çıkabilir. Eğer çıkarsa rahmet melekleri ve azab melekleri tevbe edinceye veya geri dönünceye kadar ona lânet eder. Hz. Peygamber'e: - 'Koca zâlim olsa bile mi?' denildi. Resûlullah: - 'Zalim olsa bile' dedi.”⁶⁶

---

⁶⁵ Burada fitne bağlamında, önemli bir hususa işaret eden, bir tespiti de nakletmek istiyoruz. Bu tespit şöyle denilmektedir: “Vaktiyle kadınlar meclislerde erkeklerle birlikte otururlardı. Fakat şimdi kadının bir tek parmağı bile fitnedir.” Bkz. Hatipoğlu, Mehmet S., “Kadına Dînin Verdiğini Fazla Bulanlar”, *İslâmiyat*, s.9 (Ahmed İbn Hanbel, *Ahkâmu'n-Nisâ'*, vr.145'dan naklen). Bu tespit kadınlara karşı tavrın zamanla değişmesini ve onların toplumdan soyutlanmasını göstermesi bakımından önemlidir.

⁶⁶ Beyhakî, Ebûbekr Ahmed b. Hüseyin (ö.458/1066), *es-Sünenü'l-Kübrâ* (I-X), (Thk. Muhammed Abdü'l-Kadîr Atâ), Mektebetü Dâri'l-Ba'z, Mekketü'l-Mükerrreme, 1414/1994, C, VII, s.292 (14490). İbn Ömer'den yapılan bu rivâyetin aynı anlama gelen bazı lâfız farklarıyla yer aldığı hadisler için bkz.

Bu rivâyet İbn Abbas ve İbn Ömer kanalıyla gelmektedir. İbn Abbas kanalındaki râvilerden Hüseyin b. Kays; İbn Ömer kanalında ise Leys b. Süleyman tenkit edilmişlerdir. Sonuçta, bu rivâyet kendisiyle hüküm konulamayacak derecede zayıf kabul edilmiş, bu nedenle de hüccet olarak görülmemiştir.⁶⁷

Bir başka rivâyet de şu şekildedir:

“Bir adam gazaya çıktı. Karısı, (bir evde) üst katta, karısının babası alt katta oturuyordu. Koca (gazaya giderken) karısının evinden çıkmamasını emretti. Çok geçmeden kadının babası durumdan şikayetçi oldu. Kadın Hz. Peygamber’e haber gönderip durumu haber verdi ve (babasının yanına gitmek için) izin istedi. Hz. Peygamber de ona haber gönderip ‘Allah’tan sakın ve kocana itaat et’ dedi. Sonra babası öldü. Kadın tekrar Hz. Peygamber’e haber gönderip izin istedi ve olanı haber verdi. Yine Hz. Peygamber kadına haber yollayarak ‘Allah’tan sakın ve kocana itaat et’ dedi. Hz. Peygamber çıkıp kadının babasının cenaze namazını kıldı ve kadına ‘Allah, baban sebebiyle, kocana itaat ettiğin için seni bağışladı’ dedi.”⁶⁸

Ebü Dâvud et-Tayâlisî [Süleyman b. Ebî Dâvûd el-Fârisî] (ö.204/819), *Müsned*, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut, ty., s.263; Abd b. Humeyd [Ebu Muhammed Abdurrahman b. Humeyd el-Keşşî] (ö.249/863), *el-Müntehâb min Müsnedi Abd b. Humeyd*, (Thk. Subhî el-Bedrî, Mahmûd Muhammed es-Sa’îdî), Mektebetü’s-Sünne, Kahire, 1408/1998, s.258; Ebu Ömer Yusuf b. Abdillah b. Muhammed b. Abdilber en-Nimrî el-Kurtubî (ö.463/1071), *et-Temhîd limâ fi’l-Muvatta’ mine’l-Meânî ve’l-Mesânîd*, I-XXII (Thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî, Muhammed Abdülkebîr el-Bükrâ), Vizâratü’l-Umûmi’l-Evkâf ve’ş-Şuûni’l-İslâmiyye, Mağrib, 1387, C.I, s.231.

⁶⁷ Bu anlamdaki rivâyetler ve bu rivâyetlerin râvilerine yapılan tenkitler için bkz. Yasdıman, Necla, *Kur’an-Sünnet-Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları*, Kanyılmaz Matbaası, İzmir 2003, ss.210-214.

⁶⁸ Abd b. Humeyd, *Müsned*, s.404 (1369); Taberânî [Ebu’l-Kâsım Süleyman b. Ahmed] (ö.360/970), *el-Mu’cemu’l-Evsat* (I-X), (Thk. Tarik b. Abdillah b. Muhammed, Abdü’l-Muhsin b. İbrâhim el-Hüseyinî), Dâru’l-Harameyn, Kâhire, 1415, C.VII, s.332; İbn Hazm [Ebu Muhammed Ali b. Ahmed ez-Zâhirî] (ö.456/1063), *el-Muhallâ* (bi’l-Asâr, I-XI), (Thk. Lecnetü İhyâ’it-Türâsi’l-Arabî), Dâru’l-Afâki’l-Cedîde, Beyrut-t.y, C.X, s.332; Heysemî [Ebu’l-Hasen Nureddin Ali b. Ebi Bekr] (ö.807/1405), *Mecmeu’z-Zevâid ve Menbeu’l-Fevâid* (I-X), Dâru’r-Riyâd li’t-Türâs, Dâru’l-Kitâbi’l-Arabiyy, Beyrut-1407, C.IV, s.313.

Bu rivâyetin de yine râvilerinin tenkit edildikleri görülmektedir.⁶⁹

Bu konudaki rivâyetlerin bazıları da şöyledir:

İbnu Ebî Hâtim der ki; bize babamın.. İbn Abbas'tan rivâyet ettiğine göre; o şöyle demiştir: “*Kadın erkekten yaratıldı ve Allah kadını erkeğe muhtaç kıldı. Keza erkeği topraktan (yerden) yaratan Allah onun da ihtiyacını topraktan kıldı. Kadınlarınızı hapsediniz. (Kadınlarınıza sahip olunuz)*”⁷⁰

“... onlara karşı çıplaklıktan yardım isteyin (fazla elbise almayın ki, dışarı çıkıp fitneye düşmesinler). Onlara karşı çokça ‘hayır’ deyin. ‘Evet, olur’ demek onları daha çok istemeye teşvik eder.”⁷¹

Bu rivâyetlerin tamamı tenkit edilmiş olmasına rağmen, bu türden râvileri tenkit edilmiş, tartışmalı rivâyetlerle kadınların sokağa çıkmaları yasaklanmış ve hatta bu yasaklamanın kapsamına anne-baba ziyaretleri de dahil edilmiştir.

Örneğin, İbn Nüceym “*Kocanın yedi yere izin verme hakkı vardır*” dedikten sonra şöyle devam etmektedir:

“...Bunların dışında yabancıların ve hastaların ziyareti ile düğün yemeği gibi yerlere gitmesine izin vermez, kadın da çıkmaz. Eğer koca izin verir ve kadın da çıkarsa her ikisi de günahkar olur.”⁷²

Abdülkerim Zeydan da şöyle demektedir:

“Cemaatle namaz için mescidlere gitmek gibi, mendup olan yerlere gitmek için de kocanın karısının çıkışını

---

⁶⁹ Bu konuda bkz. Yasdıman, N., *Kur'an-Sünnet-Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları*, ss.224-226.

⁷⁰ *Hadislerle İbn Kesir Tefsiri*, C.IV, s.1541.

⁷¹ Bu ve kadınlar aleyhindeki bazı rivayetler ile bu rivayetlere yapılan yorumlar için bkz. Hatipoğlu, M. S., *a.g.m., İslâmiyat*, ss.7-13.

⁷² İbn Nüceym [Zeyyin b. İbrâhim b. Muhammed b. Muhammed b. Bekr] (ö.970/1562), *el-Bahru'r-Râik* (I-VII), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ty. C.IV, s.212. Aynı ya da benzer ifadeler için bkz. İbnü'l-Hümâm [Kemâlüddin Muhammed b. Abdilvâhid] (ö.681/1282), *Fethu'l-Kadîr* (I-VII), 2. baskı, Dâru'l-fikr, Beyrut, t.y., C.IV, s.398.

engellemeye hakkı vardır. Dolayısıyla, mübah olan yerlere çıkmasına engel olması da böyledir.”⁷³

Yine bu tür rivâyetler, değişik fihki mezheplere mensup alimlerin ichtihadına konu olmuş ve bu ichtihadlarda kadınların evlerinden çıkmalarını engellemeye yönelik görüşler ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, *Hanbelî* ve *Şâfiî* mezheplerindeki bazı görüşlere göre “*kocasından izinsiz olarak kadının dışarıya çıkması haramdır. Kocanın ister ana-babasını ve akrabalarını ziyaret, isterse onların hastalıkları, cenazeleri veya başka yerler için olsun karısına çıkış izni vermeme hakkı vardır.*”⁷⁴ *Hanefî* ve *Mâlikî* mezheplerindeki bazı görüşlere göre ise, kocanın hanımına mani olmasına bir had tayin edilmiştir. Örneğin, bunlardan birisine göre, *koca hanımının her cuma günü ana-babasını ve senede bir de onların dışında kalan akrabalarını ziyarete gitmekten ya da onları hanımını ziyarete gelmekten menedemez. Ebû Yusuf bunun ana-babanın karısının evine gelememeleri halinde böyle olduğunu, aslında onların gelmelerinin daha güzel olduğunu belirtir.*”⁷⁵

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, kadınların evlerinden çıkmalarını konu alan rivâyetler⁷⁶ metin ve râvi tenkidi bakımından sıkıntılarla dolu olmasına karşın, bu rivâyetlere dayandırılan hükümlerle, kadınlar evlere kapatılmaya çalışılmış, dahası bir özrü bulunmadığı halde kocasından izinsiz evden çıkan kadın “*nâşize*”⁷⁷

---

⁷³ Zeydan, Abdülkerim, *el-Mufasssal fî Ahkâmi'l-Mer'e ve'l-Beyti'l-Müslim fi'ş-Şerâti'l-İslâmiyye* (I-XI), Beyrut, 1993, C.VII, s.292.

⁷⁴ İbn Kudâme [Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Kudâme el-Makdisî] (ö.620/1223), *el-Muğni* (I-X), 1. baskı, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1405, C.VII, s.224; İbn Kudâme, *el-Kâfi fî Fıkhı İbn Hanbel* (I-IV), (Thk. Züheyr eş-Şâvîş), el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 5.baskı, Beyrut, 1408, C.III, s.123; el-Behûfî [Mansur b. Yunus b. İdris el-Behûfî] (ö.1051/1641), *Keşşâfu'l-Kınâ' an Metni'l-İknâ* (I-VI), Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1402, C.V, s.197.

⁷⁵ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, C.IV, s.398; İbn Abidin [Muhammed Emin b. Ömer] (ö.1252/1836), *Reddü'l-Muhtâr ala'd-Dürri'l-Muhtâr* (I-VI), 2. baskı, Dâru'l-Fikr, Beyrut-1386, C.III, s.146; İbn Nuceym, *el-Bahru'r-Râik*, C.IV, s.212.

⁷⁶ Bu konudaki rivayetlerin tahlili ve tenkidi için bkz. Ateş, Ali Osman, “Kadının Cinsel Sorumluluğu İle İlgili Bazı Rivayetler”, *İslâmiyat*, ss.101-107.

⁷⁷ “Neşez” kelimesi lügatta; yerden yüksek olan mekan, yükselip ortaya çıkan şey mânâsındadır. Neşeze “yükseldi, ortaya çıktı” fiilinin masdarı da nüşûz olarak gelir. Ebû İshak'ın söylediğine göre, nüşûz eşler arasında da gerçekleşir. Nüşûz, eşlerin birbirlerinde hoşlanmadıkları şeyler görmesidir. Kadın kocasına nüşûz

durumuna düşürülerek, tekrar koca evine dönünceye kadar, nafaka hakkı da kaybettirilmiştir.⁷⁸

Öte yandan, bütün bu kadınların evlere kapatılmalarını sağlamaya yönelik rivâyet, yorum ve hükümlere karşın, Hz. Peygamberden, örneğin, “Allah’ın hanım (kul)larını mescidlerden menetmeyiniz... Onlar da koku sürünmeden evlerinden dışarı çıksınlar.”⁷⁹ şeklinde gelen hadisler de bulunmaktadır. Ama, bu hadislerin görmezden gelindiği ve *kadınların mescidlere gitmelerini menetme çabalarının artarak devam ettiği* tarihi bir realitedir.

Biz burada kadınların mescidlere ve evlerinden dışarıya çıkabileceklerine dair nakledilen hadislerden ikisini daha örnek olarak verecek ve böylece rivâyetler arasında tercih yapılırken “öteki” rivâyetlerin nasıl göz ardı edilebildiğini göstermeye çalışacağız.

Kadınların mescidlere gidebileceklerini bildiren bir rivâyet şu şekildedir:

Sâlim b. Abdullah’ın haber verdiği göre Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: “Resûlullah’ı ‘Kadınlarınız mescidlere gitmek için sizden izin istedikleri zaman onları mescidlerden menetmeyin’ buyururken işittim. Bunun üzerine Bilal b. Abdillâh: ‘Vallahi biz onları pekala menederiz’ dedi. Müteâkiben, Abdullah ona dönerek kendisine öyle çirkin bir sövdü ki onun böyle sövdüğünü hiç işitmemiştim. Abdullah:

---

yaptı derken “onun üzerine yükseldi, asi oldu, kızdırdı ve taatinden çıktı mânası anlaşılır. İbn Esîr’in *Nihâye*’sinde neşeze’nin ismi failleri olan nâşize kelimesi; kocasına âsi olan ve onun itaatinden çıkan kadın anlamında, nâşiz ise; karısına cefa edip ona zarar veren kişi mânasında geçmektedir. Bkz. İbnu’l-Esîr, İzzüddîn Ebu’l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî (ö.606/1210), *en-Nihâye fî Garîbi’l-Hadîs ve’l-Eser*, I-V, (Thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî, Mahmud Muhammed et-Tabâhî), Dâru’l-Fikr, Beyrut, 1399/1979, C.V, s.55.

⁷⁸ Yasdıman N., *Kur’an-Sünnet-Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları*, ss.206-233.

⁷⁹ Bu ve benzer lâfızdaki rivâyetler için bkz. Şâfî [Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris] (ö.204/819), *Müsned*, Dâru’l-kitâbi’l-ilmîyye, Beyrut, t.y., C.I, s.171; *İhtilâfu’l-Hadîs*, (Thk. Amir Ahmet Haydar), 1. baskı, Müessesetü’l-Kütübi’s-Sakafiyye, Beyrut,1405-1985, C.I, s.141; Şâfî, *es-Sünenü’l-Mesûra*, (Thk. Abdülmutî’ Emin Kal’acı), Dâru’l-Ma’rife, Beyrut, 1406, C.I, s.244 (190); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C.II, 438 (9643); II, 475 (10149); Dârimî [Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman] (ö.255/868), *Sünen* (I-II), (Thk. Fevvez Ahmed Zemrelî, Halid es-Seb’ el-İlmî), Dâru’l-Kitâbi’l-Arabîy, Beyrut-1407/1987, C.I, s.330 (1279).

'Ben sana Resûlullah'dan hadis haber veriyorum', sen hâlâ 'Vallahi biz onları menederiz diyorsun!' dedi.⁸⁰

Bir diğer rivâyet de şöyledir:

Urve'nin haber verdiğine göre Hz. Aîşe şöyle demiştir: "Hz. Peygamberin hanımları, ihtiyaçlarını gidermek için, gece vakti dışarı çıkarlardı... Ben ve Sevde hicap ayeti indikten sonra, akşam vakti dışarı çıktık. Sevde'yi gören Hz. Ömer onu tanıdı... Ona şöyle dedi: 'Ey kadın Allah'a andolsun ki, sen bizden hiç de korkmazsın.' Bunun üzerine Sevde Hz. Peygambere gitti... Hz. Peygamber 'Muhakkak ki, Allah sizlere ihtiyaçlarınızı gidermeniz için dışarı çıkma izni verdi.' dedi."⁸¹

Her iki rivâyetten de anlaşıldığı gibi, peygamber döneminde kadınların sokağa çıkmalarına izin verilmiştir. Bu rivâyetler ortada dururken, kadınların gerek mescidlere gitmelerinin ve gerekse evlerinden çıkmalarının engellenmeye çalışıldığı tarihen sabittir. Bu engelleme çabalarının ise, metin ve râvi bakımından sıkıntılı bir takım rivâyetler ve bu rivâyetler üzerine bina edilen yorumlara dayandırıldığı görülmektedir. Halbuki, Kur'an'a baktığımızda, onda kadınların evlere kapatılmasıyla ilgili sadece bir ayetin yer aldığını tespit edilmektedir. O da, zina suçu işleyen kadınlarla ilgilidir. Bu ayet şöyledir:

"...zina edenlere, bunu ispat edecek aranızdan dört şahit getirin, şahadet ederlerse, ölünceye veya Allah onlara bir yol açana kadar evlerde tutun."⁸²

Görüldüğü gibi, bu ayet özel bir ayahtır ve muhatapları da, İslâm'da yasaklanmış bulunan, zina suçunu işleyen kadınlardır. Kaldı ki, dört şahidin bulunmadığı durumlarda böyle bir cezalandırma, yani eve kapatma da söz konusu değildir. Şayet dört şahit bulunsa bile, bu kapatma süresi Allah'ın kendilerine bir yol açmasına kadardır.⁸³

---

⁸⁰ Müslim, *Salât* 135 (442), C.I, s.327; Ebû Nuaym, *el-Müsnedü'l-Müstahrec alâ Şahîhi Müslim*, C.II, s.62 (981).

⁸¹ İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî' (Kâtib'ül-Vâkıdî), *Tabakât'ül-Kebîr*, Dâru Sâdır, Beyrût, ty., C.VIII, ss.173-175, Hz. Aîşe'den bu rivayeti nakletmişken bu arada onun uydurma rivayetler konusundaki şiddetli tavrına ve tepkisine de işaret etmeliyiz. Hz. Aîşe'nin bu konudaki hassasiyetini görmek için bkz. Erul, Bünyamin, "Hadiste Eleştirel Yaklaşımın Öncüsü Olarak Hz. Âişe", *İslâmiyat*, Ankara, Nisan-Haziran 2000, C.III, S.2, ss.109-129.

⁸² 4/Nîsâ, 15.

⁸³ Bu konuda bkz. 4/Nisa, 15-16; 24/Nûr, 2.

İşte, yukarıda kaydettiğimiz tenkit edilen rivâyetler ve bunları referans olarak yapılan yorumlarla, zina işlemedikleri halde, kadınlar sebebi belli olmayan bir suçtan dolayı cezalandırılmakta ve toplumdan soyutlanarak evlere hapsedilmektedirler. Böylece, tam bir tecride zorlanmaktadırlar. Bu arada, başta ana-babaları olmak üzere, en yakın akrabaları ile görüşmeleri de engellenmeye çalışılmaktadır. Üstelik, bütün bu kişisel tasarruflar Kur'an'daki şu ayete rağmen yapılmaktadır:

“Demek idâreyi ve hâkimiyeti ele alırsanız hemen yer(yüzün)de fesad çıkaracak, akrabalık münasebetlerinizi bile parçalayıp keseceksiniz, öyle mi?”⁸⁴

Burada bir kere daha şu soruyu sormamız gerekmektedir: Kur'an'da ve sahih rivâyetlerde bulunmadığı halde kadınların evlere kapatılması anlayışı nereden kaynaklanmaktadır?

Biz bu noktada yine, Yahudi-Hıristiyan geleneği mercek altına alacağız. Burada, hemen belirtmeliyiz ki, Yahudiliğin temel kaynağı olan Eski Ahid'de, önce Adem'in Aden'den çıkartılmasındaki oynadığı rolden,⁸⁵ daha sonra da değişik dönemlerde karıştıkları çeşitli olaylardan⁸⁶ hareketle kadınların bir “fitne” olarak gösterildikleri görülmektedir. Daha sonra ortaya çıkan diğer kutsal metinlerde de, Eski Ahid'den ilham alarak, kadınların bir fitne oldukları yönünde geniş yorumlar yapılmıştır. Bu yorumlarda bulunanların, fitne kabul ettikleri kadınları toplumsal hayattan kopartmak yönünde büyük bir çaba harcadıkları da anlaşılmaktadır.⁸⁷ Nitekim, Yahudi din bilginlerinden kadınlarla ilgili böyle bir kanaate sahip olanlar, hanımlarını evlere kapatan kimseleri övmüşler ve bu kişileri topluma örnek birer insan şeklinde sunmuşlardır.⁸⁸ Bütün bu çabaların Yahudi toplumu üzerinde önemli bir etkisi olmuş, nihayet kadınların sokaklarda mümkün olduğu kadar az görünmeleri istenmeye başlanmıştır. Böylece, örneğin kadınların ticari faaliyette bulunmaları engellenmeye çalışılmış ve bu anlamda bir takım sınırlamalar

---

⁸⁴ 47/Muhammed, 21.

⁸⁵ Tekvin, 3:6-7.

⁸⁶ Örnek olarak Eski ve Yeni Ahid'deki şu metinlere bkz. Tekvin, 19:31-38; 27:1-46; Hakimler, 16:4-20; I. Kırallar, 11:1-8; 18:4, 13; Nehemya, 13:26; Vahiy, 2:20-23. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Yasdıman, Hakkı Şah, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Kadın Karşısı Söylemler”, *a.g.d.*, ss.100-103.

⁸⁷ Berkovits, E. *a.g.e.*, s.16.

⁸⁸ TB, Eurivin, 100b.

getirilmiştir.⁸⁹ Kadınların sokağa çıkmalarını engelleme çabaları sadece erken dönem Yahudi tarihinde değil, aynı zamanda daha sonraki asırlarda da artarak devam etmiştir.⁹⁰

İşte bütün bu tavır ve tutumlara bağlı olarak, evlere kapatılan Yahudi kadınlarının ayda bir ya da en fazla iki defa evlerinden dışarı çıkmalarına izin verildiği görülmektedir. O da hasta ziyareti ve cenaze evine gitmek gibi bazı şartlara bağlanmıştır. Bu şartlardan birisi de ana-baba ve aile üyelerinin ziyaretidir.⁹¹ Son tahlilde, Yahudilik'te bir kadının hasta ziyareti, cenaze evine gitmek, ana-baba ve aile üyelerini görmek de dahil, ayda bir veya iki kez evden çıkabilme- iznine sahip olabildiği anlaşılmaktadır.

Hıristiyanlıkta da benzer uygulamalara rastlanılmaktadır. Bu gelenekte de kadınlar duvarların arkasına sürülmüş ve orada yaşamaya mahkum edilmişlerdir. Onların evlerde oturmaları bildirilirken, gerekçe olarak, Havva'ya verilen cezalardan birisinin evde oturmak olduğu ifade edilmiştir. Hıristiyanlık'taki kadınların evlerinden çıkmamaları gerektiği yönündeki anlayışı şu sözler özetlemektedir:

“Bir kadın evinden üç kez çıkmalıdır: Vaftiz edildiği, evlendiği ve öldüğü zaman; veya kadın, kedi ve baca evi hiç terketmemelidir.”⁹²

Yahudi-Hıristiyan gelenekte görülen, kadınların evlere kapatılması anlayışı ile İslâmî gelenekte karşımıza çıkan kadınların evlerde tutulması anlayışı arasında büyük bir benzerliğin olduğu ortadadır. Özellikle, Yahudilik'teki kadınların hangi şartlarda ve kimleri ziyaret edebileceklerine dair söylenenler ile İslâmî gelenekte aynı konuda söylenenler birbirlerini çağrıştırmaktadır. Bu durum ise, İslâm kültüründe kadınların evlerde tutulması yönünde karşımıza

---

⁸⁹ Bu konuda bkz. Waskow, Arthur, *Down to Earth Judaism: Food, Money, Sex, and the Rest of Life*, William Morrow and Company Inc., New York, ss.171 vd.

⁹⁰ Bu konuda bkz. Maimonides, Moses, *The Code of Maimonides (Book Four): The Book of Women* (İbranca'dan çev. Isaac Klein), Yale University Press, New Haven, 1972, s.83.

⁹¹ Bu konuda bkz. Berkovits, E., *a.g.e.*, 16;

⁹² Aktaş, Cihan, “Kadının Toplumsallaşması ve Fitne”, *İslâmî Araştırmalar*, s.252 (Gılman, C. Perkins, Kadın ve Ekonomi, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1986, ss.35-36'dan naklen). Ayrıca, Hıristiyanlık'ta kadınların yerinin evleri olduğu konusundaki görüşler ve kadınların evlerinde kaldıkları ile ilgili olarak bkz. Rösler, A. and Fan, William H.W, “Woman”, *The Catholic Encyclopedia*, <http://www.newadvent.org/cathen/15687b.htm>

çıkan rivâyet, yorum ve tutumların üzerinde başta Yahudilik olmak üzere, Yahudi-Hıristiyan geleneğin etkisinin bulunduğunu düşündürmektedir.

6. Sonuç

İslâm'ın erken döneminde kadınların lehine olumlu gelişmeler yaşanmış olmasına rağmen, daha sonra hızla geriye doğru bir dönüşün başladığı görülmektedir. Peygambere atfen yapılan rivâyetler ve bu rivâyetlere yapılan yorumlardan mülhem söylem, tavır ve tutumlarla, Hz. Muhammed devrinde mescide gidebilen, toplumsal aktivitelere katılabilen, kısacası hayatın bütün safhalarında faaliyet gösterebilen kadınların, daha sonraki süreçte bunlardan mahrum edildikleri ve elden geldiğince izole edilerek, konserve bir hayat yaşamaya mecbur bırakıldıkları tarihi bir gerçeklik olarak ortadadır.

İslâm kültüründeki bu tarz yorumlara ve uygulamalara kaynaklık eden rivâyetler incelendiğinde, bunların gerek râvileri ve gerekse metinleri bakımından ciddi problemlerle dolu olduğu ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, zaten bu rivâyetlerin Kur'an açısından da sorunlu oldukları tespit edilmektedir. Araştırmamızın da ortaya koyduğu gibi, Kur'an'ın bakış açısını yansıtmadığı halde, İslâm kültüründe fazlasıyla etkili olan ve bu nedenle de kadınların asırlarca sıkıntılar yaşamasına kaynaklık eden rivâyet ve yorumların, önemli ölçüde, Yahudi-Hıristiyan gelenekten beslendiği anlaşılmaktadır. Bu anlamda, hem İslâm ve hem de Yahudi-Hıristiyan geleneğindeki kadınların aklının noksan olduğu, eğitilmemeleri gerektiği, şahitliklerinin kabul edilmeyeceği, evlerine kapatılmaları lazım geldiği yönündeki yorum ve tavırların, hemen hemen, birbirleriyle örtüştüğü görülmektedir. Bu durum, Yahudi-Hıristiyan gelenekteki kadınla ilgili söylem, tavır ve tutumların, İslâm kültüründe Hz. Peygambere atfen yapılan rivâyetlere, bu rivâyetlerden mülhem yorum ve tavırlara dönüşmüş oldukları yönündeki kanaatimizi kuvvetlendirmektedir.

Biz bu araştırmada, İslâmi gelenekteki kadın anlayışına Yahudi-Hıristiyan kültürün etkilerini tespit ederken, İslâmi literatürde yer alan kadınlarla ilgili rivâyet ve yorumlar üzerine yapılacak yeni çalışmalara ciddi anlamda bir ihtiyacın bulunduğunu da görmüş olduk. Bize göre, yapılacak bu çalışmalarda sadece Yahudi-Hıristiyan kültüründeki değil, aynı zamanda eski Mezopotamya, İran, Hitit, Kenan, Antik Mısır, Yunan, Roma gibi kültürlerdeki kadın anlayışları ile İslâm geleneğindeki kadın anlayışının karşılaştırılması ve bu kültürlerin birbirlerine etkilerinin ortaya konulması da gereklidir. Bu türden çalışmaların Hz. Peygambere atfen rivâyet edilen haberlerin

gerçek mahiyetlerini açığa çıkaracağına inanıyoruz. Ayrıca, bu tarz araştırmaların söz konusu rivâyetlerden kaynaklanan ve günümüze intikal eden kadınlar konusundaki problemlerin çözümüne katkı sağlayacağını da düşünüyoruz.

KAYNAKLAR

- Abd b. Humejd** [Ebu Muhammed Abdurrahman b. Humejd el-Keşşî] (ö.249/863), *el- Müntehâb min Müsnedi Abd b. Humejd*, (Thk. Subhî el-Bedrî, Mahmûd Muhammed es-Sa'îdî), Mektebetü's-Sünne, Kahire, 1408/1998.
- Acar**, İsmail, "İslâm Ceza Hukukunda Kadının Şahitliği", *İslâmiyat*, Ankara, Nisan-Haziran 2000, C.III, S.2 ss.81-85.
- Aclûnî**, İsmâîl b. Muhammed (ö.1162/1748), *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlu'l-İlbâs amme'stehera mine'l-Ehâdîsi alâ Elsineti'n-Nâs* (I-II), Dâru'l-kütübî'l-İlmiyye, 3. baskı, Beyrut, 1408/1988.
- Akdemir**, Salih, "Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın", *İslâmî Araştırmalar*, ss.266-267.
- Aktaş**, Cihan, "Kadının Toplumsallaşması ve Fitne", *İslâmî Araştırmalar Dergisi: Kadın Özel Sayısı*, Ankara, Ekim 1991, C.V, S.4, ss.252-259.
- Ateş**, Ali Osman, "Kadının Cinsel Sorumluluğu İle İlgili Bazı Rivâyetler", *İslâmiyat*, ss.101-107.
- Ateş**, Ali Osman, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, İstanbul, 2000.
- el-Aynî**, Bedruddin Mahmud b. Ahmed el-Aynî, *Umdet'ül-Kârî*, (I-XII), Dâru'l-Fikr, Beyrut, t.y.
- Baloğlu**, Adnan Bülent, *Feminist Teoloji: Dinî Söylemde Erkek Egemenliğine Başkaldırı*, Anadolu Yayınları, İzmir, 2003.
- el-Behûtî** [Mansur b. Yunus b. İdris el-Behûtî] (ö.1051/1641), *Keşşâfu'l-Kınâ' an Metni'l-İknâ* (I-VI), Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1402.
- Berkovits**, Eliezer, *Jewish Women in Time and Torah*, Ktav Publishing House, Inc. Hoboken, New Jersey, 1990.
- Berktaş**, Fatmagül, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, İstanbul, 1996.

- Beyhakî**, Ebûbekr Ahmed b. Hüseyin (ö.458/1066), *es-Sünenü'l-Kübrâ* (I-X), (Thk. Muhammed Abdü'l-Kadîr Atâ, Mektebetü Dâri'l-Ba'z, Mekketü'l-Mükerreme, 1414/1994.
- Birekul**, Mehmet, *Peygamber Günlerinde Kadın: Sosyolojik Bir İnceleme*, Yediveren, Konya, 2004.
- Bristow**, John Temple, *What Paul Really Said About Women*, Harper & Row, Publishers, New York, 1988.
- Canan**, İbrahim, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1980.
- Dârimî** [Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman] (ö.255/868), *Sünen* (I-II), (Thk. Fevvez Ahmed Zemrelî, Halid es-Seb' el-İlmî), Dâru'l-Kitâbi'l-Arabîy, Beyrut-1407/1987.
- Davudoğlu**, Ahmet, *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi* (I-XI), Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1977.
- Ebû Dâvud et-Tayâlisî** [Süleyman b. Ebî Dâvûd el-Fârisî] (ö.204/819), *Müsned Dâru'l-Ma'rife*, Beyrut, ty.
- Ebu Ömer**, Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber en-Nimrî el-Kurtubî (ö.463/1071), *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-Meânî ve'l-Mesânîd*, I-XXII (Thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî, Muhammed Abdülkebîr el-Bükrâ), Vizâratü'l-Umûmi'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, Mağrib, 1387.
- Emiroğlu**, İbrahim, *Mantık Yanlıları*, Ankara, 2004.
- Erul**, Bünyamin, "Hadiste Eleştirel Yaklaşımın Öncüsü Olarak Hz. Âişe", *İslâmiyat*, Ankara, Nisan-Haziran 2000, C.III, S.2, ss.109-129.
- Evidence: "Witnesses", *The Jewish Encyclopedia*, C.V, s.277.
- Fazlu'r-Rahman**, *Ana Konularıyla Kur'an* (Çev. Alparslan Açıkgenç), Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1999. Akkaya, Nejla, "İslâm Hukuku'nda kadının Siyasi Hakları", *İslâmî Araştırmalar*, s.242.
- Gage**, Matilda Joslyn, *Woman, Church, and State: A Historical Account of the Status of Woman Through the Christian Ages*, The Truth Seeker Company, New York, 1893, s.125.
- Grenz**, Stanley J., Olson, Roger E., *20th Century Theology: God & the World in a Transitional Age*, InterVarsity Press, Illinois, 1992.

- Günaltay**, Şemsettin, *İslâm Öncesi Araplar ve Dinleri*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1997.
- Hatipoğlu**, Mehmet S., “Kadına Dînin Verdiğini Fazla Bulanlar”, *İslâmiyat*, Ankara, Nisan-Haziran 2000, C.III, S.2, ss.7-13.
- Heysemî** [Ebu'l-Hasen Nureddin Ali b. Ebi Bekr] (ö.807/1405), *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid* (I-X), Dâru'r-Riyâd li't-Türâs, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabiyy, Beyrut-1407.
- Hirschel**, Revel, “Woman”, *The Universal Jewish Encyclopedia*, Ed. Isaac Landman, Universal Jewish Encyclopedia Co., Inc., New York, 1948. ss.64-569.
- İbn Abidin** [Muhammed Emin b. Ömer] (ö.1252/1836), *Reddü'l-Muhtâr ala'd-Dürri'l-Muhtâr* (I-VI), 2. baskı, Dâru'l-Fikr, Beyrut-1386.
- İbn Hazm** [Ebu Muhammed Ali b. Ahmed ez-Zâhirî] (ö.456/1063), *el-Muhallâ* (bi'l-Asâr, I-XI), (Thk. Lecnetü İhyâ'it-Türâsi'l-Arabî), Dâru'l-Afâki'l-Cedîde, Beyrut, ty.
- İbn Kesir**, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri* (Çev. Bekir Karlıga, Bedrettin Çetiner), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1984.
- İbn Kudâme** [Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Kudâme el-Makdisî] (ö.620/1223), *el-Muğni* (I-X), 1. baskı, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1405.
- , *el-Kâfi fî Fıkhı İbn Hanbel* (I-IV), (Thk. Züheyr eş-Şâviş), el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 5.baskı, Beyrut, 1408.
- İbn Manzûr**, Ebu'l-Fadl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrerem b. Manzûr el-Afrîkiyye el-Mısriyye (ö.711/1311), *Lisânü'l-'Arab*, I-XV, 3. baskı, Dâru Sâdir, Beyrut, 1410-1411/1990-1994.
- İbn Nüceym** [Zeyyin b. İbrâhim b. Muhammed b. Muhammed b. Bekr] (ö.970/1562), *el-Bahru'r-Râik* (I-VII), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ty.
- İbn Sa'd**, Muhammed b. Sa'd b. Menî' (Kâtib'ül-Vâkîdî), *Tabakât'ül-Kübrâ*, Dâru Sâdir, Beyrût, ty.
- İbnu'l-Esîr**, İzzüddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî (ö.606/1210), *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, I-V, (Thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî, Mahmud Muhammed et-Tabâhî), Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1399/1979.

- İbnü'l-Hümâm** [Kemâlüddin Muhammed b. Abdilvâhid] (ö.681/1282), *Fethu'l-Kadîr* (I-VII), 2. baskı, Dâru'l-fikr, Beyrut, ty.
- *JPS Hebrew-English Tanakh: The Traditional Hebrew Text and the New JPS Translation*, The Jewish Publication Society, Philadelphia, 1999.
- Karaman**, Hayrettin, “Kadının Şâhitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi”, *İslâmî Araştırmalar*, s.286.
- Kehhâle**, Ömer Rıza, *Alâmu'n-Nisâ fî Alemeyi'l-Arabi ve'l-İslâm* (I-V), 2. Baskı, Dimaşk, 1959.
- Kırbaşoğlu**, M. Hayri, “Kadın Konusunda Kur'an'a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi: Kadın Özel Sayısı*, Ankara, Ekim 1991, C.V, S.4, s.276.
- Köksal**, Fatma, “Müctehidlerin Kadın Aleyhine Tarafı Tutumlarının Sebebi”, *İslâmiyat*, Ankara, Nisan-Haziran 2000, C.III, S.2, ss.72-73.
- Lockyer**, Herbert, “Sarah”, *The Women of the Bible*, Zondervan Publishing House, Michigan, 1970.
- Maimonides**, Moses, *The Code of Maimonides (Book Four): The Book of Women* (İbranca'dan çev. Isaac Klein), Yale University Press, New Haven, 1972.
- Meiselman**, Moshe, *Jewish Woman in Jewish Law*, Yeshiva University Press, New York, 1978.
- Mevdûdî**, *Tefhîmu'l-Kur'an* (Çev. M. Han Kayani, Y. Karaca, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986.
- *Kitab-ı Mukaddes*, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1988.
- Kutub**, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kur'an* (Çev. M. Emin Saraç, Bekir Karlığa, İ. Hakkı Şengüler), Hikmet Yayınları, İstanbul, 1979.
- Muhammed**, Zübeyr Sıddîkî, *Hadis Edebiyatı Tarihi* (Çev. Yusuf Ziyâ Kavakçı), İstanbul, İrfan Yayınları, 1966.
- Mübârekpûrî**, Ebû'l-'Alâ Abdurrahman b. Abdurrahîm, *Tuhfetü'l-Ahvezî bi Şerhi Câmi'i-Tirmizî*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, ty.
- Okiç**, Tayyip *İslâmda Kadın Öğretimi*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 1984.

- Özkuyumcu**, Nadir, “Asr-ı Saadet’te Yahudilerle İlişkiler”, Ed. Vecdi Akyüz, Beyan Yayınları, İstanbul, 1994.
- er-Râzî, Fahreddîn**, *Tefsîr-i Kebir* ([Mefâtihu'l-Gayb], Çev. Suat Yıldırım, Lutfullah Cebeci, Sâdık Kılıç, Sâdık Doğru), Ankara, 1990.
- Reuther**, Rosemary R. , “Christianity”, *Women in World Religions*, Ed. Arving Sharma, Sri Satguru Publications, Delhi, 1995.
- Robinson**, Bruce A., *Women as Clergy: Priests, Pastors, Ministers, Rabbis*, <http://www.religioustolerance.org/femclrgy.htm#bible>, Copyright © 1996 to 2004, by Ontario Consultants on Religious Tolerance, Latest update: 2004-OCT-20.
- Rösler**, Augustune and Fan, William H.W, “Woman”, *The Catholic Encyclopedia*, Volume XV, <http://www.newadvent.org/cathen/15687b.htm> Latest update: 2004-Oct-20.
- Savaş**, Rıza, *Hız. Muhammed Devrinde Kadın*, Ravza Yayınları, İstanbul, 1992.
- Şâfiî** [Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris] (ö.204/819), *İhtilâfu'l-Hadîs*, (Thk. Amir Ahmet Haydar), 1. baskı, Müessesetü'l-Kütübi's-Sakafiyye, Beyrut, 1405-1985.
- , *Müsned*, Dâru'l-kitâbi'l-ilmîyye, Beyrut, ty.
- , *es-Sünenü'l-Mesûra*, (Thk. Abdülmütî' Emin Kal'acı), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1406.
- Taberânî** [Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed] (ö.360/970), *el-Mu'cemu'l-Evsat* (I-X), (Thk. Tarik b. Abdillâh b. Muhammed, Abdü'l-Muhsin b. İbrâhim el-Hüseynî, Dâru'l-Harameyn, Kâhire, 1415.
- *Tanach*, Çev. D. Mandell, Jewish Life & Davka Corporation's Judaic Classic Library, New York, Version Iic3, 1991-1996 (CD).
- *Talmud Bavli* (Sancino Talmud [I-XVIII], Ed. Rabbi Epstein, The Soncino Press, London, 1978.
- *The Mishnah* (Giriş ve Kısa Açıklama Notlarıyla İbranca'dan İngilizce'ye Çev. Danby Herbert, Oxford University Press, London, 1972.
- Uğur**, Mücteba, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, Ankara, 1992.

- Waskow**, Arthur, *Down to Earth Judaism: Food, Money, Sex, and the Rest of Life*, William Morrow and Company Inc., New York, tarih, 1995.
- Wegner**, Judith Romney, “The Image and Status of Women in Classical Rabbinic Judaism”, *Jewish Women in Historical Perspective*, Ed. Judith R. Baskin, Wayne State University Press, Detroit, 1991.
- “Woman, Rights of”, *The Jewish Encyclopedia*, Ed. Funk and Wagnalls Co., New York, 1951, C.XII, ss.556-557.
- “Women in the Synagogue”, *The Cambridge History of Judaism*, Ed. William Horbury, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.
- Wright**, Alexandra, “Women In Judaism”, *Themes and Issues in Judaism*, Ed. Seth D. Kunin, Cassel, London, 2000.
- Yasdıman**, Hakkı Şah, *Yahudi Kutsal Metinleri Işığında Kadının Evlilikteki Yeri* (Basılmamış Doktora Tezi), DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2000.
- “Yahudi Kutsal Metinlerinde Kadın Karşısı Söylemler”, *DEÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı, XV, İzmir, 2002, ss.97-121.
- Yasdıman**, Necla, *Kur’an-Sünnet-Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları*, Kanyılmaz Matbaası, İzmir 2003.
- Zeydan**, Abdülkerim, *el-Mufassal fî Ahkâmi’l-Mer’e ve’l-Beyti’l-Müslim fî’ş-Şer’iati’l-İslâmiyye* (I-XI), Beyrut, 1993.